

Islámský stát a jeho vliv na bezpečnost Iráku a Sýrie

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Ing. Zbyšek Korecki, Ph.D.

Dvořáčková Markéta

Brno 2016/2017

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu bakalářské práce Ing. Zbyšku Koreckimu, Ph.D. za poskytnutí cenných rad a podmětů při tvorbě bakalářské práce.

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci: Islámský stát a jeho vliv na bezpečnost Iráku a Sýrie vypracoval/a samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně, dne 22. prosince 2016

Abstract

Selfcalled Islamic state has evolved in short while from small terroristic group to enermous movement, that occupied part sof Iraq and Syrian territory and deckared calif state on taken area. Islamic state, thanks to, organization, vombat tactics and marketing kompetence has become relevant proble of not just Near East but of the whole world.

Selfcalled Islamic state has evolved in short while from small terroristic group to enermous movement, that occupied part sof Iraq and Syrian territory and declared Caliphate state on taken area. Islamic state, thank to organization, combat tactics and marketing competence has become relevant probem of not jut Middle East but of the whole world. The emergence of the Islamic state is closely related to the situation in which there is Iraq and Syria. Beachelor's thesis describe the koncept of cousality collapsed state formativ and subsequent repod growth of Islamic state. It also discusses the issue of statehood in relation to the Islamic state.

Keywords

Syria, Iraq, Islamic state, Security, Kvazistate, Failed state

Abstrakt

Samozvaný islámský stát se z malé teroristické buňky vyvinul během krátké chvíle v obrovské hnutí, které obsadilo část území Iráku a Sýrie a vyhlásilo na dobytém území chalífát. Islámský stát se díky organizaci, taktice boje a marketingovým umem stal závažným problémem pro Blízký východ i celý svět. Vznik islámského státu úzce souvisí se situací, ve které se nachází Irák a Sýrie. Bakalářská práce popisuje kauzalitu konceptu zhrouceného státu, vzniku a následného rychlého růstu Islámského státu. Dále se věnuje tématu státnosti ve vztahu k samozvanému Islámskému státu.

Klíčová slova

Sýrie, Irák, Islámský stát, Bezpečnost, Kvazi stát, Zhroucený stát.

Obsah

1. Teoretické přístupy k bezpečnosti a koncepcie státu	11
1.1. Bezpečnost a teoretické přístupy k bezpečnosti.....	11
1.1.1. Realistický přístup	12
1.1.2. Liberálně-idealistické teorie	15
1.1.3. Neoliberální institucionalismus	16
1.1.5. Debata neorealismu/neoliberalismu a neomarxismu	17
1.1.6. Neomarxismus	18
1.2. Teorie státu a státnosti.....	19
1.2.1. Podmínky vymezení státnosti a práva na sebeurčení státu.....	19
1.2.2. Státní suverenita	21
1.2.3. Teorie rozpadu státní moc (state failure).....	23
1.2.4. Sociologická teorie rozpadu státu.....	24
1.2.5. Selhání státu.....	24
1.2.6. Měření síly státnosti.....	25
1.2.7. Silný stát	26
1.2.8. Slabý stát (Weak state)	26
1.2.9. Selhávající stát (Failed state).....	27
1.2.10. Zhroucený stát (collapsed).....	28
1.2.11. Křehkost státu (Fragile State).....	28
1.2.12. Deviantní forma státu – Kvazistát	29
1.2.13. Indikátory slabé státnosti, rozpadu státu a zhroucených států.....	30
1.3. Ekonomické přístupy k rozvoji státu.....	30
1.3.1. Neoklasická teorie ekonomie.....	30
1.3.2. Keynesiánská ekonomie	31
1.3.3. Neomarxistická teorie.....	32

1.3.4.	Neoliberální teorie	32
1.3.5.	Institucionální ekonomie	33
1.4.	Teoretické přístupy k regionálnímu rozvoji	33
1.4.1.	Neoklasické a neoliberální teorie regionálního rozvoje	34
1.4.2.	Keynesiánské modely	34
1.4.3.	Marxistické a strukturalistické teorie	35
1.4.4.	Kriticko-realistické teorie	35
1.4.5.	Institucionální teorie regionálního rozvoje	36
2.	Analýza regionu Blízkého, Středního východu	37
2.1.	Změna bezpečnostní situace na teritoriu Sýrie, Iráku	38
2.1.1.	Sýrie	38
2.1.2.	Irák	40
2.2.	Změny úrovně státnosti Sýrie a Iráku	41
2.2.1.	Sýrie	41
2.2.2.	Irák	43
2.2.3.	Podmínky vzniku Islámského státu	45
2.2.4.	Islámský stát jako kvazi stát	50
2.3.	Ekonomický rozvoj Sýrie, Iráku a ISIS od roku 2000	52
2.3.1.	Sýrie	52
2.3.2.	Irák	54
2.3.3.	Islámský stát	55
2.3.4.	Úloha externích činitelů	55
3.	Návrhová část	59
3.1.	Predikce vývoje Sýrie, Iráku a Islámského státu	59

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Indikátory slabé státnosti	75
Tabulka 2: Teorie regionálního rozvoje	76

Seznam grafů

Graf 1: Míra úmrtnosti Sýrie	80
Graf 2: Míra úmrtnosti Sýrie	80
Graf 3: Index zhroucení státu	81
Graf 4: Index lidského rozvoje Sýrie	81
Graf 5: Index spotřebitelských cen Sýrie	82
Graf 6: Míra nezaměstnanosti Sýrie	82
Graf 7: Počet obyvatel v Sýrii	83
Graf 8: Hrubý domácí produkt (HDP) Sýrie a Iráku	83
Graf 9: Vývoz a dovoz Sýrie	84

Seznam obrázků

Obrázek 1: Mapa vymezení Blízkého východu	79
---	----

Úvod

Od toho, co v roce 2014 Islámský stát obsadil první oblasti v Iráku a Sýrii, zakládá na těchto teritoriích svůj vlastní systém státu – zakládá místní správní orgány, buduje ekonomiku, obstarává obchody, vytváří sociální systém a tím zdání právního, suverénního státu, byť s násilnickým a diskriminačním podtextem.

Fenomén Islámského státu je velmi vážným a komplexním problémem, který se na Blízkém východě utvářel mnoho let. Takzvanému Islámskému státu se podařilo něco, co žádné jiné teroristické organizaci v novodobých dějinách. Jeho schopnosti a strategie jsou velice účinné. Nejedná se o klasickou teroristickou organizaci. Al Bagdádímu (vůdci Islámského státu) se podařilo vytvořit fungující organizaci na úrovni státu. Islámský stát není pouhá teroristická buňka. Je to myšlenkové hnutí, které láká tisíce muslimů po celém světě a které by mohlo výrazně ovlivnit a pozměnit vývoj blízkovýchodního regionu, v horším případě i dalších regionů.

Problémem není pouze Islámský stát. Islámský stát můžeme shledávat jako důsledek již rozběhnuté řady příčin. Hlavní problém tkví ve stavu zemí blízkovýchodního regionu. Problém umělých hranic vytvořených koloniální správou, které nedokázaly reagovat na etnické, kulturní a religiózní podmínky prostředí – slabé státní instituce, neúrodnost regionu, silný populační růst, špatné životní podmínky obyvatel a v konečném důsledku i špatné intervence západních států jsou jen malý výčet problémů, se kterými se blízkovýchodní region potýká.

Islámský stát je populární pro muslimy ze všech koutů světa. Zahraniční bojovníky motivuje skrze skvěle promyšlené marketingové kampaně. Využívá hashtagy, vydává pravidelné zprávy a zvukové záznamy o pokroku v několika jazycích včetně arabštiny, angličtiny, němčiny, francouzštiny a ruštiny. Stejně tak na virtuální úrovni dokázali přenést vedení a dohled. Přísahu věrnosti Islámskému státu je možné podepsat online bez jakéhokoli kontaktu s organizací. Na lokální úrovni aspiruje v chaosu vzniklém díky občanským válkám. Poskytuje lidem ochranu a řád, který nemohou najít u legitimních států. Využívá pocitu nespravedlnosti vůči diskriminační vládě.

Cíl práce

Hlavním cílem bakalářské práce je predikovat možný rozvoj úrovně bezpečnosti a ekonomický rozvoj prostřednictvím analýzy kauzálních vztahů mezi socioekonomickým vývojem v Sýrii a Iráku a úspěchy samozvaného Islámského státu na území těchto dvou teritorií.

Vedlejším cílem práce je zkoumání souvislostí změny úrovně bezpečnosti jako důsledek vzniku slabých a silných států. Cílem práce je predikovat možný vývoj Sýrie, Iráku a Islámského státu.

Výzkumné otázky

1. Zhroucený stát je ideálním teritoriem pro usídlení teroristické organizace a jejího rozkvětu.
2. Islámský stát by měl být považován za státní celek, neboť splňuje podmínky státnosti definované Montevidejskou úmluvou.

1. Teoretické přístupy k bezpečnosti a koncepcce státu

Bezpečnost, jako jedna z nejvyšších hodnot jedince i společnosti jako celku, patří k jednomu z nejdiskutovanějších témat jak v akademickém, tak i společenském diskursu. Mnoho oborů sociálních věd a mezinárodních vztahů se zabývá problematikou bezpečnosti.

Vědci diskutují o bezpečnosti, povaze a uchopitelnosti celé dekády let, přesto dnes zůstává koncept bezpečnosti stále nedotvořen. Rozdílné pohledy a názory na bezpečnost vedly zejména od konce studené války ke vzniku významných rozdílných pojetí bezpečnosti – například mezinárodní a národní bezpečnost, globální a regionální bezpečnost, bezpečnost jedince a společná bezpečnost, kolektivní bezpečnost a kooperativní bezpečnost. V posledních letech přibývají další pojetí bezpečnosti, jako je udržitelná bezpečnost, měkká a tvrdá bezpečnost (Lasarte, 2011). Agenda bezpečnostních a strategických studií se tak stále rozšiřuje (Smolík, 2014).

Pro pochopení konceptualizace bezpečnostních studií je důležité sledovat vývoj teorií bezpečnosti ve 20. století a její perspektivy ve 21. století.

1.1. Bezpečnost a teoretické přístupy k bezpečnosti

Stát je celek definován na základě suverenity (práva na samosprávu) a teritoriality (vazby na konkrétní území). Bezpečnost je klíčová funkce státu. Každý stát je referentem, cílem a hlavním poskytovatelem bezpečnosti.

Koncepty bezpečnosti se vyvíjely z jednodušších definic, pro které byla zásadní minimalizace vojenské hrozby a politického nátlaku. Vývojem a změnami bezpečnostního prostředí se termín stal více sofistikovaným a zahrnoval i formy nevojenské bezpečnosti (Romm, 1993).

Vznik moderního pojetí bezpečnosti jako filozofie udržení stabilního národního státu lze vysledovat až do období vestfálského míru, kde se pojmy suverénní stát, vláda suveréna staly východiskem nového mezinárodního řádu národních států (MacFarlane, Neil, 2006).

V meziválečném období se v mezinárodních vztazích utvářela první velká debata dvou rozdílných proudů – realistické a idealistické školy. Rozdílné názory měli realisté a idealisté zejména v otázkách bezpečnosti a nástrojů vedoucích k dosažení bezpečnosti.

1.1.1. Realistický přístup (Morgentau H., Waltz N. K., Lippmann W., Souers W. S., Wolfers A. aj.)

Bezpečnost státu je určitý segment národní politiky jako celku. Bezpečnost má tři dimenze: vnitrostátní, zahraniční a vojenskou politiku. Bezpečnost v dobách míru méně než celek národní politiky, v době války ovšem může být s národní politikou zcela totožná.

Sidney W. Souers (1949)

Realistické paradigma zastává tezi, že globální politika znamená boj mezi státy za účelem udržení či prosazení národních zájmů a tím dosažení moci v prostředí anarchie.

Realisté vkládali menší naděje do mezinárodního systému a společenství a více se zaměřili na samostatnost (Eicher, 2006). Prosazovali bezpečnost státu –, a nejlepší způsob, jak jí dosahovat, viděli v izolovanosti a posilování vojenské síly a moci. Bezpečnost státu byla o eliminaci hrozby, kterou pro národní stát představovaly státy ostatní. Vzhledem k tomuto faktu byla bezpečnost často zmiňována v souvislosti s přijímáním státních výjimečných opatření, jako bylo použití vojenské síly, porušení občanských svobod nebo zvýšení pravomoci státních subjektů. Bezpečnost předpokládala silný stát, ve kterém společnost byla na vysokém stupni konsenzu. Realistické pojetí bezpečnosti bylo obtížně aplikovatelné na slabé a zhroucené státy.

Za podnět, který vyvolal první velkou debatu, lze považovat dílo anglického diplomata, historika a znalce Sovětského svazu Edwarda Halletta Carr, vydané v roce 1939. Carr poprvé definoval pojem realismus. Podle Carrova přesvědčení cílem války posledních sto let nebylo vítězství a získání teritorií, nýbrž demonstrace vojenské převahy. Usuzuje z toho, že ekonomika a politická otevřenost nehraje v budoucnosti státu žádnou roli (Hartmann, 2009). První z klasických realistů zdůrazňoval, že každý stát usiluje o to, aby jeho síla a moc byla co největší, protože právě tím je zaručeno přežití a další rozvoj (Eicher, 2013). Carr definuje 3 základní druhy moci – moc vojenskou, ekonomickou a názorovou (Carr, 1964).

Ačkoli Carr přináší místo pro realistické teoretizování, nepřichází s novým paradigmatem. První paradigmatický text 20. století přichází o několik let později – dílo amerického autora německého původu Hanse Morgenthaua s názvem *Politika mezi národy*. Morgenthau v díle definuje šest principů realismu (Morgenthau 1985):

- a. Politika je řízena objektivními zákony vycházejícími z lidské povahy.
- b. Státy racionálně vymezují své mocenské zájmy.
- c. Mocenský zájem je objektivní a univerzálně platnou kategorií.

- d. Absolutní zájem každého státu je přežití.
- e. Realismus odmítá ztotožnění zahraničně-politických cílů státu s morálními zákony.
- f. Politika je autonomní sféra s vlastními pravidly.

Morgenthau se podrobněji zabýval koncepcí moci a rovnováhy sil.

„Mezinárodní politika, jako každá jiná politika, je bojem o moc. Ať jsou obecné cíle jakékoliv, moc je vždy bezprostředním cílem.“ (Morgenthau, 1985)

Důležité je rovněž Morgenthauovo pojetí národní moci a národního zájmu. Za základy národní moci považuje následující faktory (Morgenthau, 1985):

- a. Geografická poloha – dostupnost spojená s rozvojem dopravy a komunikací.
- b. Přírodní zdroje – především ty nezbytné pro válku (potravin, suroviny).
- c. Průmyslové kapacity – nutné pro efektivní využití surovinového bohatství.
- d. Vojenská připravenost – vojenské strategie a rozvinutost vojevodství – vojenské zdroje.
- e. Velikost, skladba, vlastnosti populace.

Představy konkrétních představitelů státu a vnitrostátních aktérů nemají na národní zájem státu vliv.

K významnějšímu rozvoji realistické školy docházelo až v druhé velké debatě přibližně od 60. let 20. století, kdy se realismus dostal do sporu se scientismem a mezinárodní vztahy a koncepty bezpečnosti byly ovlivněny neorealismem a anglickou školou.

Neorealismus se od anglické školy liší v zásadě šíří sledovaného pole. Neorealismus zůstává na úrovni státu (bezpečnost národní), výzkum anglické školy se soustředí na mezinárodní systém (mezinárodní bezpečnost) (Waisová, 2005). V tomto období dochází k vytvoření základních realistických konceptů, jako je anarchie, národní zájem, moc a její rovnováha (Guzzini, 2004).

Kenneth Waltz je považován za zakladatele neorealismu. V roce 1979 napsal knihu s názvem *Theory of International Politics*. Ve svém díle Waltz kritizuje Morgenthauovo přesvědčení. Teorie nemá dostatečný vědecký základ, který by byl schopný přesvědčení obhájit. Waltz dal impuls ke vzniku strukturálního realismu (neorealismus).

Střet názorů Morgenthaua a Waltze je v tom, jak pohlíží na příčiny konfliktů. Morgenthau tvrdí, že příčinou konfliktů je lidská povaha, přesněji řečeno nepřestávající lidská touha po moci, a mezinárodní systém pouze umožňuje její vznik. S protichůdným názorem přišel

Waltz, který za hlavní problém považuje struktury systému, a nikoli lidské počínání (Waltz, 1990).

Waltz souhlasí s představiteli klasického realismu, že mezinárodní vztahy jsou neměnné a často zastávají násilnou povahu, proto je třeba, aby stát měl velkou vojenskou sílu a otázku bezpečnosti řadil na první místo. Jak píše ve svém díle, „bezpečnost státu je komplexem ekonomických, vojenských a jiných schopností státu, které je nejlepší vnímat „odděleně“ (Waltz, 1979). Waltz vysvětluje mezinárodní politiku na základě třech hlavních komponentů mezinárodního systému (Waltz, 1979):

1. Princip organizace systému – anarchistický, hierarchický.
2. Rozlišení funkcí jeho jednotek.
3. Distribuce mocenských kapacit.

Podle Waltze (1979) je mezinárodní systém vždy anarchistický a státy (tedy jednotky tohoto systému) fungují na stejném principu – neexistuje dělba práce.

Waltzova teorie definuje stát jako klíčového aktéra, který disponuje mocenským monopolem a definuje podmínky a prostředí pro existenci okolních aktérů (Waltz 1979). Stěžejní tezí Waltzovy teorie je, že klíčový zájem každého státu je přežití a maximální bezpečnost. Moc je pouze prostředkem, jak zájmu dosáhnout.

Na Waltze navazuje John Mearsheimer s ofenzivním realismem. Waltz a Mearsheimer se shodují v mnohém, přesto mezi nimi dochází k rozdílnému závěru v otázkách chování mezinárodních struktur a států. Mearsheimer zastává názor, že nejlepší strategií pro přežití je snaha o maximální vlastní moc (Mearsheimer, 2001). Ofenzivní realisté tvrdí, že anarchistické prostředí v mezinárodní politice vytváří strukturu, která má stálý potenciál pro vznik konfliktu. V důsledku toho se každý stát snaží neustále upevňovat svoji bezpečnost a zároveň je znepokojen, jedná-li jiný stát stejně. Výsledkem je trvalá nedůvěra ve vztazích mezi státy a nestabilita mezinárodního míru (Eicher, 2013).

Stephan Walt je představitel defenzivních realistů. Jeho nejvýznamnější dílo *Původy aliancí* vydané v roce 1987 přináší teorii aliančního chování států a teorii rovnováhy hrozeb.

Waltovou hlavní tezí je, že princip rovnováhy moci není schopný vysvětlit alianční chování států. Současnou teorii doplňuje o podstatné proměnné – o vzdálenost mezi státy, ofenzivnost vojenských kapacit a vnímání hrozeb. Tyto faktory byly shrnuty pod koncept rovnováhy

hrozeb. Waltz definoval za hlavní objekt bezpečnostních studií výzkum použití hrozby, použití a kontroly ozbrojených sil (Walt, 1987).

Obecně defenzivní realisté vycházejí z přesvědčení, že i když státy myslí hlavně na svoji bezpečnost, tak přesto nejsou ve své podstatě agresivní, ale pouze dělají vše pro to, aby v rámci anarchistického stavu mezinárodní politiky přežily (Eicher, 2013).

Třetí fázi vývoje prošel neorealismus zhruba v 80. letech, kdy se neorealistické myšlenky obohatily o politickou ekonomii (Waisová, 2005) a zpochybnily některé základní pilíře neoliberalismu. Postklasičtí badatelé kritizovali neorealisty z důvodů neúplného a velmi všeobecného popsání reality mezinárodních vztahů. Jak ale podotýká Waisová (2005), koncept postklasické bezpečnosti není novým přístupem k bezpečnosti, pouze na ni pohlíží z jiného úhlu.

1.1.2. Liberálně-idealistické teorie

Idealismus (liberální internacionalismus), který byl druhou názorovou rovinou v první velké debatě, představuje jeden z proudů liberální ideologie, který byl nejvíce diskutován v období mezi světovými válkami.

Liberálně-idealistické tradice představují mnohem širší a méně koherentní proud reflexe mezinárodních vztahů oproti tradici realistické (Drulák, 2003). Představitelé liberálně-idealistické tradice vnímají jednotlivce a kolektivy jednotlivců jako základní aktéry mezinárodních vztahů. Ovšem, jak poznamenává Karlas (2004), liberalismus nepovažuje stát za autonomního aktéra, neboť zahraničně-politické jednání státu v jeho pojetí není autonomní na společnosti, ale odvíjí se od jejich požadavků.

Liberalisté věří v možnost existence trvalého světového míru a kladou důraz na vysoký stupeň koherentnosti v mezinárodních vztazích. Vývoj mezinárodních vztahů podle liberálních autorů vede k větší míře spolupráce (Karlas, 2004). Rozdíly mezi idealisty a liberalisty jsou zřejmé z toho, jak jejich představitelé interpretují cestu k udržení míru. Idealisté, kteří své teze tvořili na konci první světové války a v období mezi válkami, shledávali za příčiny vzniku války (zejména v době 1. světové války) evropské státy, které kritizovali za jejich politiky a obecně je označovali za sebestředné, nemravné a neracionální. Za řešení, které by zajistilo trvalý mír, považovali změny v normách, zákonech a pravidlech na poli mezinárodních vztahů. Liberální myslitelé vnímají jako bezpečné řešení udržení míru

hospodářskou spolupráci mezi státy. Liberalisté odmítají moc jako ústřední prvek v mezinárodních vztazích, namísto něj doporučovali uspořádání založené na harmonii moci, kolektivní spolupráce a bezpečnosti (Drulák, 2003).

Idealisté oproti realistům viděli bezpečnost státu v prosazování rozvoje kolektivní bezpečnosti, šíření demokracie, práva na sebeurčení národů a odzbrojení. Nástrojem pro zajištění bezpečnosti se měly stát mezinárodní organizace a mezinárodní právo (Waisová, 2005).

1.1.3. Neoliberální institucionalismus

K hlavním autorům tohoto liberálního proudu patří Robert Keohane s dílem *After Hegemony*. Keohane se pokusil vytvořením neoliberálního institucionalismu o syntézu mezi realismem a liberalismem (Karlas, 2004).

Základní odlišnost od klasického liberalismu je v otázce hlavního aktéra mezinárodních vztahů. Podle Keohanea (1987) je za hlavního aktéra považován stát. V liberalismu, jak již bylo zmíněno výše, jednotlivci a kolektivy jednotlivců. Druhá základní myšlenka liberalismu, tedy směřování k větší spolupráci, je v neoliberálním institucionalismu zakořeněná.

Neoliberální institucionalismus v prvé řadě předpokládá, že dochází ke změně povahy zájmů států. S transformací vychází neoliberální institucionalismus z konceptu vzájemné závislosti (interdependence) (Karlas, 2004).

V knize *Power and Interdependence* definují autoři Keohane a Nye (1987) vzájemnou závislost jako situaci se zjevnými projevy vzájemné závislosti mezi státy nebo aktéry v různých státech. Vzájemná závislost mezi státy pak vede k tvorbě společných zájmů, které vytváří určité pole pro spolupráci mezi státy. Existence společných zájmů je pro vznik spolupráce nedostačující (Keohane, 1987). Nezbytným předpokladem jsou mezinárodní instituce. Jejich význam Keohane přináší ve funkcionální teorii režimů, kde přiřazuje institucím tři funkce (Keohane, 1987).

1. Vytváření standardů chování států v mezinárodním prostoru.
2. Snižování nejistot – poskytují kritéria pro posouzení jednání jiných států.
3. Snižování transakčních nákladů.

1.1.4. Liberální teorie mezinárodních vztahů

V 90. letech Andrew Moravcsik formuloval novou reformu liberalismu. Podle Moravcsika je základním předpokladem liberalismu to, že jednání států je ovlivněno vztahem mezi státem a domácím sociálním prostředím, a to je nejvýznamnějším faktorem ovlivňujícím mezinárodní dění (Karlas, 2014).

Moravcsikova teorie regionální integrace označovaná jako liberální intergovernmentalismus představuje mezinárodní vztahy jako dvoustupňový proces (Moravcsik, 1993). Podle tohoto pojetí nejprve dochází k tvorbě zájmů států (aktéři sociální skupiny) a následně dochází k vzájemným interakcím mezi státy (aktéři stát, státní instituce). Podle Karlasa (2004) Moravcsikova teorie spočívá v názoru, že státy nereprezentují zájmy společnosti jako celku, ale zájmy oficiálních aktérů, kterým umožňuje povaha domácích institucí ovlivňovat zahraniční politiku a rozhodování (Karlas, 2004).

Liberální teorie definuje tři proudy – ideový (zdrojem zájmů sociálních aktérů jsou sociální identity), obchodní (ekonomická interdependence) a republikánský (povaha politických stran daného státu) liberalismus (Moravcsik, 1997).

1.1.5. Debata neorealismu/neoliberalismu a neomarxismu

Tradiční učení Karla Marxe a Bedřicha Engelse marxismus se dostává do vědeckého diskursu ve 40. a 50. letech 19. století. Druhým vývojovým obdobím prochází marxismus ve století dvacátém. Dominantní postavou byl V. I. Lenin, který výrazně ovlivnil mezinárodní uspořádání.

70. léta 20. století se nesou ve znamení ekonomických krizí zapříčiněných ropnými šoky. To spolu s ekonomickými problémy a úpadky hegemonie USA dalo možnost vstupu nové teorie mezinárodních vztahů, neomarxismu.

Dopad vlivu marxismu na mezinárodní vztahy nelze vždy jednoznačně identifikovat, protože jím různě postupuje, aniž by v jeho rámci tvořil nějakou ucelenou a významnou „školu“. Základním východiskem myšlení Marxe bylo svébytné pojetí historie a její kritika vedoucí k alternativnímu uspořádání. Dosavadní historický vývoj Marx shledával jako boj o zajištění základních materiálních potřeb, v němž proti sobě stojí antagonistické třídy. Podstatné jsou

především dva rozměry marxismu: morální a mezinárodní. Morální dimenze odkazuje na skutečnost, že lidské bytosti jsou tvůrci historie, a to za podmínek, které si nevybrali, ale mohou je určitým způsobem řídit tak, aby docházelo alespoň do určité míry k rovnosti. Mezinárodní dimenze souvisí s mezinárodní dělbou práce. To znamená, že marxismus není přímo vázán na jednotku národního státu (Kolejka 1984; Bocheňski 1994).

Pokud se podíváme na přístup k otázce míru, je zásadní v jeho bilanci úloha pěti dominantních rysů. První bylo tvrzení, že ke svržení kapitalismu nedošlo v nejvyspělejších zemích, ale v zemích, které byly v rámci tehdejší Evropy nejvíce zaostalé (Eichler, 2013). Druhým rysem byla víra. Víra v to, že Rusko se stane první zemí světa, která eliminuje rozlišení lidstva na třídy, to povede k odstranění vykořisťování lidí a eliminuje také příležitosti ke vzniku válek (Lenin, 1966). Třetím aspektem bylo to, že Sovětský svaz bude trvale nedůvěřivý ke zbytku světa, bude krajně militaristický a podezřívavý i vůči vlastnímu obyvatelstvu (Eicher, 2013). Čtvrtý aspekt se odvíjel také od militarismu, a to bylo sobecké řešení v podobě separátního míru s Německem. Pátým rysem se stalo kategorické odmítání míru po skončení první světové války. Důvodem bylo tvrzení, že v době imperialismu je mír nemožný.

1.1.6. Neomarxismus

Neomarxismus neshledával důležitým faktorem vztahy mezi státy, ale řešil otázku společenských tříd v kontextu ekonomie. To byl také častý spor a diskuze mezi neorealisty (hlavní aktéři mezinárodních vztahů jsou státy) a neomarxisty (hlavní aktéři mezinárodních vztahů jsou ekonomické struktury).

Marxistické teorie převádějí otázky konfliktu a spolupráce na otázky konfliktu a spolupráce mezi třídami a uvnitř tříd (Drulák, 2003).

Významný představitel Immanuel Wallerstein definoval tzv. teorii závislosti – nerovnoměrný vývoj ve světovém měřítku je zapříčiněn vyspělými ekonomikami. Podle této teorie jádro světové ekonomiky využívá ve svůj prospěch slabosti periferie, jejíž ekonomická, politická a kulturní závislost na jádru je stále prohlubována. Hlavní příčina závislosti je snaha rozvojových zemí udržet export, což znemožňuje vytvoření domácího trhu. Zemím s přírodními zdroji tak nebyl umožněn rozvoj (Blažek, 2011).

Schopnost ovlivňovat podmínky světového trhu je dána pouze státům patřícím do jádra, tyto státy jsou si pak konkurencí a jejich boj může vést k dočasným válkám. Politická kontrola systému je decentralizovaná a jádro je většinou rozděleno do soupeřících států, jejichž vzájemné vztahy se opírají o principy mocenské rovnováhy. Příležitostně se v tomto systému nacházejí i hegemoni, kteří dokážou prosadit své zájmy zpravidla v ekonomické, politické, diplomatické i kulturní oblasti (Drulák, 2003).

1.2. Teorie státu a státnosti

Síla státu, státnost a sebeurčení států jsou témata řešená v politickém a vědeckém diskursu. Ukončením studené války se řešení problematiky státnosti ukázalo mnohem naléhavější než v minulosti. Rozpad Sovětského svazu a Svazové republiky Jugoslávie způsobil vznik různorodých a nestabilních států, které vyžadovaly pozornost mezinárodního systému. Nejnovějším a také největším impulsem pro debatu o roli státu, zejména ve vztahu k mezinárodní bezpečnosti, se staly teroristické útoky 11. září 2001 v New Yorku. Mnoho odborných prací se věnovalo tématům státnosti a problematiky jejího vymezení. Do vědeckého pole se dostávají termíny jako slabý (weak), selhávající (failed, failing) a zhroucený stát (collapsed state). Vznikaly nové koncepty a strategie v obraně státu a obyvatel nejen na území teritoria, ale také vůči riziku zvenčí. V tomto období také probíhala řada vojenských intervencí.

1.2.1. Podmínky vymezení státnosti a práva na sebeurčení státu

Při definování terminologie státu můžeme hned na začátku využít obecně známý termín Maxe Webera, který vnímá stát jako instituci – lidské společenství existující uvnitř společnosti, které jako jediné náleží monopol na zákonné násilí, pokud by tomu tak nebylo, stát by zanikl a vznikl systém anarchie¹.

Od konce druhé světové války se do vědeckého pole dostává termín moderní stát. Termín je sledován po druhé světové válce díky rozvoji mezinárodních vztahů a mezinárodních organizací. V této době dochází k pravidelným interakcím mezi různými státy (Filip 2011).

---

¹ Anarchie- termín anarchie bylo označení stavu popření či znegování vlády. Označuje stav bez vládce či vlády. Termín je používán k označení politického bezvládní nebo také (ve většině případů) odkazuje na stav, kdy dochází ke ztrátě zákonitosti a panuje chaos (Bastl, 2011).

Sørensen (2005) určuje tři typy států, které v současné době působí v mezinárodním systému: moderní, postmoderní a postkoloniální.² Všechny mají vymezené území, obyvatelstvo, určitou formu vlády a jsou podle mezinárodního práva uznány jako součást mezinárodního společenství států

Státověda už léta hledá odpověď na otázky, jaké povinnosti, funkce, kompetence a práva má stát (nebo by měl mít), zda o nich rozhoduje sám nebo je něčím, někým limitován. Se vznikem moderního státu se hledání odpovědí na otázky soustřeďuje kolem práva vymezení určitého teritoria a vzniku samostatného státu. Podmínky vzniku státu jsou definovány Montevidejskou úmluvou a státní suverenitou.

Montevidejská úmluva je základní listinou určující právo vymezení určitého teritoria a vzniku samostatné právní jednotky.

Článek jedna vymezuje základní podmínky, které musí daná území splňovat:

- a. Stále obyvatelstvo.
- b. Vymezení státního území.
- c. Efektivní vláda – požadavek vnitřní suverenity. Vláda je nejvyšší autorita nad obyvateli dané oblasti.
- d. Schopnost vstupovat do vztahu s dalšími státy (suverenita vnější) – zůstává dodnes velmi diskutabilní. Kritika poukazuje na skutečnost, že způsob, jakým je daná oblast schopná participovat v mezinárodním společenství, může vycházet ze schopnosti zajistit suverenitu vnitřní – efektivní vládu, nežli podmínkou pro vymezení státu.

---

²Moderní stát má charakteristické následující prvky: monopol pro užití legitimní síly, soubor institucí, díky kterým je stát funkční (to znamená: administrativních, policejních, vojenských). Soudržné obyvatelstvo, kteří vnímají určité národní cítění. Ekonomiku, ze které se skládá ze základních sektorů a u které většina ekonomických aktivit probíhá uvnitř státu.

Postmoderní stát- Instituce s regionálním nebo universálním dosahem (např. Evropská unie). Charakteristická je víceúrovňová vláda založená na nadnárodních, mezistátních, státních a substátních institucích. Nadnárodní a mezistátní instituce jsou zdrojem občanských práv. Ekonomické aktivity se odehrávají v přeshraničních transakcích. Národní ekonomika je méně soběstačná (Sørensen 2005, 104–108). Pojetí suverenity je pravidlem nevměšování omezené tím, že byly vytvořeny formální a neformální postupy legitimní vnější intervence členských států ve vnitrostátních záležitostech. V tomto případě se jedná o spolupráci (Sørensen, 2005,). Postkoloniální stát se vyznačuje funkčností donucovacích prostředků na nátlaku nežli na systému práv. Národní cítění je minimální. Převládají zde lokální nebo etnická společenství, která nejsou celostátně jednotná. Díky tomu má stát nízkou úroveň legitimacy, protože vláda nemá žádnou autoritu a obyvatelstvo nerespektuje její pravidla a nařízení. Ekonomika je slabá a strádající, není schopna zajistit základní úroveň blahobytu.

Názory na podmínky, které stát musí splňovat, aby byl všeobecně uznán, se u mnohých autorů liší. Pět základní prvků, které stát musí splňovat, bývají vnímány v obecné rovině (Heywood, 2008):

- a. Stát je nositelem suverenity.
- b. Stát má svoji legitimitu.
- c. Státní instituce jsou „veřejné“ – stát se jimi odlišuje od občanské společnosti.
- d. Stát disponuje vlastním územím.
- e. Stát je nástrojem ovládnutí – monopolem na užívání donucovacích prostředků.

1.2.2. Státní suverenita

Výklad slova suverenita pochází z francouzského slova *souverain*, což znamená svrchovaný, nejvyšší, nepodléhající žádné vyšší autoritě.

Povahou státní moci k danému území státu se rozumí její:

- a. Nezávislost na jiné státní moci.
- b. Vylučnost jako fakt existence jedné státní moci.
- c. Neomezenost z hlediska uplatňování.

Tyto znaky státní moci vypovídají také o státní suverenitě, která se projevuje jak vně, tak dovnitř státu. Státní suverenitou rozumíme nezávislost a neomezenost státní moci na jakékoli jiné vnitřní nebo vnější moci.

Suverenitou vnější se řídí zásadou svrchované rovnosti, která se projevuje především ve vztazích mezi suverénními státy. Zároveň ovšem do těchto vztahů prolíná konkurující moc států, která pak vytváří závislost státu na státech jiných. Tyto vztahy bývají řízeny objektivní nutností koexistence a zachování reciprocit ve vzájemných vztazích. Významnou úlohu při zachování vnější suverenity má proto mezinárodní právo, které je budováno na obyčejovém a smluvním principu a na zásadě svrchované rovnosti, dobrovolnosti a reciprocit (Sørensen, 2005).

Suverenita je institucí, tedy „trvalým propojeným souborem formálních a neformálních pravidel, která stanovují modely chování, omezují jednání a formulují očekávání (Keohane 1990 in Sørensen 2005). Suverenita jako instituce se v Evropě vyvinula mezi 15. a 19. stoletím. Dlouhou dobu byla privilegiem evropských zemí. Neevropské země nesplňovaly podmínky, postrádaly potřebné civilizační a náboženské předpoklady. Na konci 19. století se mezinárodní společenství skládalo z malého počtu konsolidovaných států

v Evropě a Severní Americe, státy v Latinské Americe a Asii byla na cestě k tomu, aby se staly plnoprávnými členy společenství suverénních států, a velký počet území v Africe a Asii byl součástí koloniálních impérií evropských mocností. V tomto období začaly evropské státy zpřesňovat to, co bylo nazýváno „civilizační standardy“. Zpřesnění zahrnovalo kritéria, která měli nečlenové splnit, aby se mohli stát členy společenství států (Sørensen, 2005).

Sørensen (2005) vychází z publikace Gonga a definuje základní předpoklady:

- a. „Civilizované státy zaručují základní práva, to znamená právo na život, důstojnost a vlastnictví, svobodu pohybu, obchodu a vyznání. Práva se vztahují i na cizí státní příslušníky.
- b. Civilizovaný stát má podobu organizované politické byrokracie. Má naprostou účinnost při spravování státní mašinerie a při schopnosti organizovat sebeobranu.
- c. Civilizované státy dodržují obecně uznané mezinárodní právo, a to i válečná pravidla; spravují vnitrostátní systém soudů, právních předpisů a veřejného práva, který obstarává právo pro všechny v jeho jurisdikci, a to stejně pro cizince i domácí obyvatele.
- d. Civilizovaný stát dodržuje podmínky mezinárodního systému zajištěním adekvátních a permanentních cest vzájemné diplomatické výměny a komunikace.
- e. Civilizovaný stát se ve velké míře přizpůsobuje akceptovaným normám a praktikám civilizovaného mezinárodního společenství; za necivilizované, a proto nepřístojné byly považovány např. satí³, polygamie a otrokářství (Georg Sørensen, 2005).

Podle Georga Sorensena (2005) se postkoloniální vůdci pokoušeli o udržení silných represivních institucí – policejních složek a armády. Instituce, které měly zajišťovat blahobyt obyvatel a ekonomický rozvoj, zůstávaly nedostatečně rozvinuté. Jackson Rosberg (1982) na základě svého díla v tomto kontextu uvádí také pojem „vláda silného muže.“ V takovém státě jsou všechny významné pozice obsazeny loajálními osobami silného muže. Funkce státu je nedostačující a stát se stává zdrojem příjmů silného muže, který je přerozděluje mezi sebe a loajální (Jackson, Rosberg 1982 in Georg Sørensen, 2005).

---

³Sebeupálení.

1.2.3. Teorie rozpadu státní moc (state failure)

Rozpad státní moci se dotýká všech oblastí státu – politické, sociální i bezpečnostní. Zhroucení nastává, když stát selhává v dimenzi politické, sociální i ekonomické. Oslabení státní moci se projevuje ve čtyřech hlavních oblastech bezpečnostní, ekonomické, sociální a politické.

Omezenost státní suverenity (vnější i vnitřní) je úzce spjata s termínem rozpadu státu. Z důvodu selhání státní moci ztrácejí státy monopol legitimního násilí a často na jeho území vznikají autonomně fungující regiony, které zpochybňují autoritu centrální vlády a mohou eventuálně usilovat o mezinárodní uznání (Riegel, 2013).

Vaďura a Šmíd (2009) potvrzují tento fakt tvrzením, že v případě pokračujícího úpadku státu dojde dříve nebo později k ohrožení vládní moci od nestátních ozbrojených skupin. Zároveň upozorňují, že tento vývoj není nevyhnutelný, protože některým ozbrojeným skupinám vyhovuje jejich pozice, například ovládají-li přírodní zdroje.

Konečným stádiem rozpadu státní správy je pak ztráta kontroly nad územím. Postižené státy ztrácejí schopnost kontrolovat své periferní oblasti. V těchto oblastech často dochází k snahám o separaci, k ukořisťování místního bohatství nebo meziskupinovým střetům (Vaďura, Šmíd, 2009).

V oblasti ekonomické se oslabení státní moci projevuje v makroekonomických i mikroekonomických ukazatelích. Jedná se například o účelovou diskriminaci definovaného segmentu společnosti, odmítnutí přístupu ke vzdělání, existenci ghett, zadluženosti státu, hyperinflaci, nízké spotřebitelské důvěře, klesajícímu domácímu produktu, vysokou nezaměstnaností, poklesem zahraničních investic, náhlým odlivem zahraničního kapitálu, jednostrannou závislostí státních příjmů na exportu omezeného počtu komodit. V oblastech sociálních se jedná o problémy spojené s přítomností uprchlíků nebo vnitřně vysídlených osob, epidemií nemocí, přístupem k půdě, pitné vodě, stavem životního prostředí, zásobováním potravinami, odlesňováním, vysokým počtem sirotků, vysokou dětskou úmrtností, nízkou průměrnou délkou života, tradicí interetnického násilí, odlivem kvalifikovaných pracovníků do zahraničí, absencí střední třídy.

V politické oblasti jsou zásadní spravedlivé volby⁴, respektování politických práv a občanských svobod, respektování práv minorit, nezávislost soudců apod. (Riegel, 2013).

1.2.4. Sociologická teorie rozpadu státu

Sociologická teorie rozpadu státu nastává v případě, kdy došlo k nastavení exkluzivního politického prostředí, ve kterém jedna národnost nebo etnikum získalo dominantní postavení v politickém, ekonomickém systému, administrativě, médiích, školství nebo v armádě. Zároveň tento útlak vyvolal negativní reakce u ostatních minorit žijících na teritoriu stejného státu. Situace, kdy jedna etnická skupina dominuje klíčovými sférami státu a příslušníci ostatních skupin jsou nuceni k podřadnému společenskému postavení, vytváří potenciál ke vzniku vnitřního konfliktu a rozpadu státní moci (Riegel, 2013).

1.2.5. Selhání státu

Selhání státu vlivem vnitřního konfliktu na území státu přitahuje globální pozornost zejména z důvodu důsledků, které se šíří i mimo teritoria státu (Kaldor, 2003). Stát, který se nachází v takové krizi, je ideálním útočištěm pro teroristy. Státy vytváří nebezpečí, které se přímo dotýká nejen životů obyvatel teritoria, ale i obyvatel v jiných částech světa. Během takového konfliktu se přesouvá správa nad státem na ostatní aktéry na místní úrovni. Občané jsou nuceni tuto mezeru v suverenitě zaplnit skrze místní skupiny, náboženské orgány, kmeny a klany. Uspořádání se může rozdělit na válečníky a teroristické organizace, které jsou vázány na sociálních, vojenských nebo ekonomických sítích a působí na místní, regionální a globální úrovni (Zoellick, 2008).

Na mezinárodní úrovni selhání státní správy přesouvá vládnutí na globální aktéry – zahraniční vlády, mezinárodní organizace nebo soukromé instituce. Instituce usilují o nastolení míru neoliberální cestou. Jak upozorňuje Richmond (2005), přístup čelí značné kritice, neboť se považuje za neudržitelné vytvářet neoliberálního řád a přebírat kontrolu nad konfliktem trpící oblasti „shora dolů“. Mac Ginty (2011) upozorňuje, že neoliberální mír není všemocný a univerzální pro všechny mezinárodní procesy. Při jeho aplikaci může často dojít

---

⁴Tj. volby, ve kterých mají všechny politické strany stejné šance na úspěch. Volby nejsou ovlivněné úplatky voličů nebo násilně donucené.

ke změně vlivem místních aktérů a jejich dynamice, což ve výsledku přináší hybridní formu vládnutí (Mac Ginty, 2011).

1.2.6. Měření síly státnosti

Síla státnosti je klíčovým aspektem úspěch státu a jeho dalšího rozvoje. Waisová (2007) poukazuje na fakt, že od druhé světové války se v mezinárodním systému objevují stále častěji státy, jimž chybí některé atributy definující mezinárodní stát, především kapacity a schopnosti vytvářet a distribuovat veřejné statky. Tyto státy jsou střídavě označovány jako postkoloniální, slabé, rozpadlé, rozpadající se, kvazi či de facto státy.

Robert Rotberg (2003) ve své knize měří sílu státnosti pomocí tzv. pozitivních politických statků (political goods). To, zdali je stát silným, selhávajícím nebo slabým státem, záleží na účinném poskytování nejdůležitějších politických statků. Existuje určitá hierarchie politických statků, kdy na prvním místě stojí bezpečnost. Dále se pak jedná o množství hmotných i nehmotných statků (teritoriální integrita, politická práva, infrastruktura, sociální zabezpečení, školství apod.).

V klasickém pojetí představuje sílu státnosti Max Weber, který ji rozeznává ve třech základních předpokladech: nezpochybněné kontroly teritoria uvnitř státních hranic, v monopolizaci legitimního užití síly uvnitř státních hranic a v neposlední řadě v neosobní vládě (Kovařík 1982).

Caroline Thomas (1987) rozlišuje mezi despotickou silou a infrastrukturální kapacitou. Barry Buzan v knize *Bezpečnost nový rámeček pro analýzu* (2005) shledává sílu státnosti v síle idejí státu.

Při měření síly státnosti využijeme pouze třech faktorů, a sice despotickou sílu, infrastrukturální kapacitu a idejí státu. V takovém případě může síla státnosti dosahovat celkem třech stupňů. Prvním stupněm je silný stát, kdy hodnoty všech třech klasifikátorů mají velmi vysoká čísla. Selhávající stát dosahuje průměrných hodnot a slabý stát dosahuje podprůměrných hodnot.

Výzkum orientovaný na analýzu slabých (*weak*), selhávajících (*failed*) či zhroutených (*collapsed*) států započal po druhé světové válce. Bylo nutné zabývat se vznikem státních jednotek trpících vnitřní slabostí a nestabilitou, které prokazatelně selhávaly v naplňování klasických funkcí státu. Termíny vznikaly v polovině 90. let dvacátého století v souvislosti

s koncem studené války a rozpadem mnohonárodnostního Sovětského svazu a Svazové republiky Jugoslávie. Svoji roli v této době sehrál i tlak na demokratizaci zemí Afriky, kde se jasně projevila slabost režimů a jejich nízká legitimita (Remešová, 2014).

V bezpečnostní sféře se o těchto termínech začalo více uvažovat až po září roku 2011. Od té doby byla přímá kauzalita mezi selhávajícím státem a terorismem zřejmá. Pro doložení můžeme využít výrok bývalého amerického prezidenta Georgea Bushe, který v předmluvě národní strategie pro rok 2002 zmiňuje „... *teroristické činy 11. září 2001 nás poučily, že slabé státy jako je Afghánistán mohou znamenat velké ohrožení pro národní zájmy silných států. Teroristy a vrahy nevytváří chudoba. Přesto chudoba, slabé instituce a korupce může způsobit, že slabé státy jsou více v nebezpečí v rámci svých hranic od teroristických sítí a drogových kartelů.*“ (US, 2002).

1.2.7. Silný stát

Silné státy kontrolují své území a poskytují širokou škálu vysoce kvalitního politického zboží pro své občany. Dosahují vynikajících hodnot v ukazatelích, jako je hrubý domácí produkt na obyvatele, human development index (index lidského rozvoje), index vnímání korupce od Transparency International a Freedom House. Silné státy poskytují vysokou úroveň ochrany před politickým násilím a trestnými činy, zajišťují politickou svobodu a občanské svobody a vytváří prostředí vedoucí k růstu ekonomických příležitostí. Dalšími znaky silných států jsou například nezávislí soudci, dobrá infrastruktura, telekomunikace, dobré sociální zázemí.

1.2.8. Slabý stát (Weak state)

Z důvodu základních ekonomických omezení mohou slabé státy nabývat široké kontinuity stavů. Státy mohou být slabé z důvodů geografických a fyzikálních.. Může se jednat také o silné státy, které dočasně trpí krizí, například vnitřními rozpory, despotismem, chamtivostí, špatným managementem zdrojů.

Slabé státy obvykle skrývají etnické, náboženské, jazykové nebo jiné napětí mezi komunitami. Městská kriminalita má tendenci být vysoká nebo být v nárůstu. Schopnost státu poskytovat adekvátní politické statky je klesající nebo nízká. Kvalita infrastrukturní sítě je

zhoršená. Sociální služby obyvatelstvu a rozvojové indikátory jsou na klesající nebo nízké úrovni. Slabým státům obvykle vládne nekvalitní vláda.⁵

1.2.9. Selhávající stát (Failed state)

Selhávající státy jsou nebezpečné, hluboce konfliktní země, které jsou často napadány válečnými frakcemi. Ve většině případů vojáci bojují proti násilným vzpourám jedné či více ozbrojených frakcí (Rotberg, 2005).

Selhávajícím státem je označen stát, ve kterém státní (legitimní) orgány nemají pod kontrolou teritoria státu. Na takovém území je silné napětí mezi obyvateli, které často přechází k ozbrojeným konfliktům. Konflikty mohou být různých příčin – jazykové, etnické, náboženské, spory o zdroje a jiné. Důležitým faktorem je, že nefunkční státní struktury umožní přechod konfliktů do ozbrojené fáze. Státní struktury nemají potřebné kapacity (legislativní struktury, vojenskou sílu a jiné) pro předcházení nebo potlačování konfliktů.

Typickým rysem je slabá ekonomika, kdy dochází k postupnému zhroucení infrastruktury a sociálních služeb. Vzhledem k tomuto faktu dochází k nárůstu korupce, neformálního sektoru ekonomiky a organizovaného zločinu.

Konečným stádiem takového vývoje státu je ztráta kontroly nad teritoriem a ztráta schopnosti zabezpečit ochranu státu před vnitřními a vnějšími hrozbami.

Lisa Chauvet a spol. ve studii „*The Cost of Failing States and the Limits to Sovereignty*“ z roku 2011 popisují různé cesty, jak se stát stává selhávajícím z hlediska ztráty suverenity.

První je přenesení nejistoty a napětí od sousedních států. V dnešním propojeném světě se ekonomické a sociální krize jednoho státu přelévají do sousedních států. Obzvláště v případě nestálých států, které jsou v procesu rozvoje.

Druhou cestou je neschopnost zabezpečit ochranu vlastních obyvatel. Organizace spojených národů (dále jen OSN) v roce 2005 jednomyslně potvrdila, že „odpovědnost za ochranu

---

⁵Existuje speciální kategorie slabého státu – zdánlivě silný, ve kterém vládne vždy autokracie, která plně ovládá nesouhlas obyvatelstva a je zdánlivě bezpečná, ale zároveň neposkytuje žádné nebo minimální politické statky svým obyvatelům (Severní Korea).

vytváří právo zasáhnout do suverenity státu v případě, že vláda se vzdá své odpovědnosti za ochranu ať už pro nedostatek vůle, nebo nedostatečné kapacity.“

Základním rozdílem mezi silným a selhávajícím státem je v kontrole území. Silný stát je schopen kontrolovat celé své teritorium. Selhávající stát kontroluje pouze některá území – obvykle region v blízkosti hlavního města – a ztrácí kontrolu nad velkými částmi svého teritoria, obvykle pohraničními oblastmi, které pak ovládají cizí skupiny (Rotberg, 2003).

1.2.10. Zhroucený stát (collapsed)

Je vzácná, ale extrémní verze selhávajícího státu. Politické zboží je získáváno soukromými a ad hoc prostředky na pomyslné škále slabé státnosti jsou krajním bodem. Bezpečnost je zaměněna s pravidlem „silnější přežije“.

Nefunguje zde vláda ani žádná jiná uznávaná autorita. Stát je pouhým zeměpisným bodem, černou dírou, ve kterém selhávající vláda a občanský řád padly. Převládající entropie znemožňuje poskytovat politické statky důležité pro život obyvatel (Rotberg 2003). Tráší se soudržnost elit, soudržnost mezi občany a vzniká aréna soupeřících skupin, válečníků a dalších ozbrojených aktérů. Mocenskou prázdnotu velmi rychle vyplňují nestátní aktéři kriminální a válečnické povahy, kteří v ukořistěných částech formálně existujícího státu budují vlastní struktury. Sousední státy přímo či prostřednictvím domácích rebelských hnutí zasahují do suverenity kolabujícího státu (Šmíd, Vaďura, 2009).

1.2.11. Křehkost státu (Fragile State)

Pojem, se kterým v 80. letech přichází Christophera Claphama. V současné době termín využívá i Světová banka. Oba významy křehkosti státu jsou ve své podstatě rozdílné. V křehkosti státu můžeme hledat kombinaci slabosti a síly. Sílou rozumíme donucovací prostředky, hierarchické struktury a ekonomické struktury, zejména mechanismy výběru daní a dalších poplatků. Slabost státu vychází z přístupu elit, které se o blahobyt dělí jen s úzkou skupinou lidí ve svém okolí, nikoli s obyvateli dané země. Typickými znaky vlády jsou klientelismus a korupce, které jsou nebezpečné zvláště ve společnosti rozdělené etnicky, nábožensky, rodově či jinak. Křehkost státu tedy vyplývá ze vztahu státu a jeho obyvatel, kde chybí vzájemná provázanost na základě společných hodnot a může výrazně přispět ke zhroucení politického systému (Clapham 1985 in Remešová, 2014).

Termín fragility využívá také iniciativa LICUS světové banky (Fragile States: The LICUS Initiative), která se zaměřuje na identifikaci, analýzu a komplexní pomoc státům s nízkým příjmem nacházejících se v obtížných podmínkách. Takové státní celky označuje jako fragile states (křehké státy). Připisuje jim slabý či dysfunkční výkon politiky a institucí a špatné socioekonomické ukazatele, mezi které řadí HDP na osobu, přístup k pitné vodě a další. Tento termín ale neodpovídá úzce vymezenému typu fragility z pohledu Claphama, nýbrž širšímu pojetí slabé státnosti, tedy termínu weak state, případně failed state (Remešová, 2014).

1.2.12. Deviantní forma státu – Kvazistát

Termín kvazistát je označení pro deviantní formu státu vymykající se konvenčnímu vnímání politického prostoru rozděleného mezi suverénní státy a závislá území. V akademickém diskurzu se začal objevovat již před koncem bipolárního uspořádání světa. Do slovníku politické geografie ho vnesli M. I. Glassner a H. J. De Blij, kteří termín kvazistát zahrnuli pod specifickou kategorii anomálních politických jednotek – tzv. teritoria s přechodným statusem, do kterých zahrnují kromě kvazistátů i státy rozdělené (např. Severní a Jižní Koreu, SRN a NDR, Jižní a Severní Vietnam). Termín kvazistát odkazuje podle autorů na heterogenní skupinu politických entit, kterou nespojují žádné společné charakteristiky (Glassner, De Blij 1988 in Riegl, 2010).

Druhý pohled na kvazi státy je definován Pållem Kolstø, který pojem spojuje s odlišným typem politických entit, které nazývá mezinárodně neuznanými státy. Kolstø upozorňuje, že dnes národní státy definuje dvojí suverenita – suverenita vnitřní (ve vztahu k občanům dané země) a suverenita vnější (ve vztahu k ostatním státům na mezinárodním poli). Upozorňuje na státy, které jsou považovány za státy, přestože zásadním způsobem postrádají vnitřní suverenitu a selhávají v základních funkcích, které by měl stát garantovat. Druhým případem je stav, kdy stát není mezinárodním společenstvím uznán, přesto ale určitá skupina obyvatel, které spojuje určitá charakteristika, cítí teritoriální vazbu k určitému území (Kolstø 2006).

Riegel (2013) představuje následnou klasifikaci kvazistátu:

- a. Nesplňují geografické charakteristiky státu.
- b. Nesplňují politickou charakteristiku státu – konstitučně nezávislou a neefektivní vládu.

1.2.13. Indikátory slabé státnosti, rozpadu státu a zhroutených států

Základní indikátory, podle kterých můžeme charakterizovat zhroutení států viz přílohy-
Tabulka číslo 1- Indikátory slabé státnosti

1.3. Ekonomické přístupy k rozvoji státu

Ekonomika státu a přístupy k jejímu rozvoji jsou důležitým aspektem, který rozhoduje o tom, zdali stát uspěje na poli rozvoje, nebo postupně upadá. V průřezu dějin se utvořilo mnoho významných teorií, které se od sebe diametrálně odlišují. Jejich vznik byl podnícen historickými událostmi (kolonialismem, dekolonialismem), tak i okolnostmi na světovém trhu (Velká hospodářská krize). Některé podchycují fungování státu lépe než jiné, ovšem všechny měly v historii klíčovou úlohu v rozvoji a fungování státu, a některé z těchto principů ovlivňují státy dodnes – nebo v nich přetrvávají rysy dřívějších modelů.

Fungující ekonomie je páteří fungujícího státu. Je více než nutné se touto tematikou zabývat.

1.3.1. Neoklasická teorie ekonomie

Neoklasická ekonomie navázala na klasickou ekonomii.

Představitelem klasického pojetí ekonomie je Adam Smith, který napsal v roce 1776 knihu *Pojednání o podstatě a původu bohatství národa*. Klasická ekonomie věří v neviditelnou ruku trhu. Prostřednictvím neviditelné ruky trhu směřuje trh obecně do stavu rovnováhy.

Klasičtí ekonomové odmítají zásahy státu do fungování ekonomie.

Existuje-li volný trh, tak jednotlivci jednají ve svém nejlepším ekonomickém zájmu, trh dobře prosperuje a vyvíjí se směrem k rovnováze. Pokud tento stav má nastat, nesmí být trh zatížen státními zásahy.

Klasický přístup je založen na dvou výchozích předpokladech (Jurečka, 2013):

- a. lidé sledují svůj ekonomický zájem
- b. ceny (i mzda, úroková míra, renta) svým pohybem zajišťují neustálé obnovování rovnováhy na trhu.

Neoklasická ekonomie má své počátky kolem roku 1870, kdy do ekonomické vědy začaly pronikat koncepty marginalistické teorie – mezní užitečnost, mezní efektivita (Jurečka, 2013).

Za zakladatele neoklasické ekonomie jsou považováni Léon Walrad a Alfred Marshall. Neoklasická ekonomie byla vybudována na mikroekonomických základech se zájmem zaměřeným na analýzu chování jednotlivců a firem na trhu, zejména na analýzy reakcí tržních subjektů na změny v poptávce. Autoři se pokusili zevšednit myšlenky klasických ekonomů 19. století o samoregulační schopnosti trhu a převést je do univerzálně platné a matematicky formalizované teorie. Všeobecným rysem neoklasiků byl předpoklad racionality aktérů, splnění podmínek dokonalé informovanosti aktérů, dokonalé mobility výrobních faktorů (Blažek, 2011).

1.3.2. Keynesiánská ekonomie

Keynesiánské ekonomické teorie jsou spjaty se jménem Johna Maynarda Keynesa a jeho knihou *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*. Kniha byla vydána krátce po druhé světové válce a Velké hospodářské krizi (1929). Skutečnost jasně vypovídá o tehdejšímu stavu ekonomiky: nízká životní úroveň, rozpad mezinárodního obchodu a vysoká nezaměstnanost, nevyužitá výrobní kapacita. Ekonomové interpretovali důvody vzniku Velké hospodářské krize. Jednou z tehdejších domněnek byla, že neviditelná ruka trhu selhala a neoklasické předpoklady fungování ekonomie nejsou reálné, proto byla potřeba nová teorie.

Keynes interpretoval fungování rozvinuté tržní ekonomiky způsobem, který se lišil od interpretace neoklasické. Nepředpokládal pružnost cen – a v důsledku toho ani samoregulační systém trhu. Dospěl k závěru, že trh potřebuje státní intervence, které měly doplňovat selhávající tržní regulační mechanismus (Jurečka 2013).

Keynes tvrdil, že vláda má využít síly státního rozpočtu k zajištění hospodářského růstu a stability, tj. k překonání recesí. Ve své práci *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz* (1936) tvrdil, že vlády jsou aktivními manažery hospodářství tím, že ovlivňují zdaňování a spotřebu. Podle Keynesa vyšší agregátní poptávka (spotřeba) spojená se schodkem ve státním rozpočtu ovlivňuje v období recesí rozvoj soukromého sektoru. Významné státní podpory za druhé světové války skutečně vyvedly země z krize. Keynes tvrdí, že peněžní zásoba není důležitá během hospodářského propadu. Spotřebitelé se totiž natolik obávají o svou budoucnost, že neutrací ani při poklesu cen. Jediný způsob, jak zabránit stagnaci ekonomiky, jsou podle Keynesa státní výdaje, a to i tehdy, způsobí-li schodek ve státním rozpočtu (Jílek, 2013).

1.3.3. Neomarxistická teorie

Hospodářské problémy způsobené nebo přinejmenším zesílené a do určité míry „odložené“ keynesiánskou politikou vyvrcholily v západoevropských státech v 70. letech 20. století, kdy se další stimulace poptávky ukázala jako nedostatečný nástroj boje proti deficitům veřejných financí, rostoucí inflaci, nezaměstnanosti, ale také stoupající zadluženosti rozvojových zemí. Reakce ekonomických teorií byla dvojitá. Jeden směr se obrátil k modifikovaným verzím neoklasické teorie – neoliberalním teoriím, druhý směr byl podstatně radikálnější a vytvořil neomarxistické teorie (Blažek, 2011)

Neomarxistické teorie vycházely z učení Karla Marxe a snažily se prosadit radikální změnu současných struktur a institucí. Neomarxistické teorie se vyznačují sklonem k silnému intervencionismu. Za hlavního představitele neomarxismu je považován I. Wallerstein, který je autorem dvou významných teorií – teorie závislosti a teorie jádra a periferie.

Wallersteinova teorie předpokládá, že nejvyspělejší kapitalistické státy tvoří jádro světového systému, přičemž někde mezi nimi vznikla poloperiferie, jejímž posláním je tlumit vzájemné napětí (Eichler, 2013).

Za základ každé fungující společnosti považují ekonomickou základnu, od níž se odvozují další charakteristiky – instituce, vzorce chování, náboženství, etika a jiné, které tvoří tzv. společenskou nadstavbu. Důraz je kladen na makroekonomické otázky, historickou analýzu, popisují evoluci a proměny společenských a hospodářských systémů (Blažek, 2011).

1.3.4. Neoliberalní teorie

Neoliberalní myslitelé čerpají především z idejí Friedricha Augusta von Hayeka (1899–1992) a monetaristické ekonomické teorie tzv. chicagské školy, jejímž představitelem je Milton Friedman (1912–2006). Neoliberalní myšlení odmítá zásahy státu do ekonomiky a obhajuje volnou ruku trhu. Státní zásahy poškozují trh, brzdí podnikání a iniciativu, narušují pracovní trh apod. Jediný dohled má stát mít nad růstem oběživa a nad inflací. Neoliberalní myslitelé zastávají názor, že vysoké veřejné výdaje, které jsou spjaté se státem blahobytu, poškozují výkonnost ekonomiky a nutí ke zvyšování daní. Oproti keynesiáncům kladou důraz na nabídku (Dočekalová, 2010). Důležitým rysem neoliberalismu je důraz na jedince při explanaci ekonomických jevů a předpoklad racionality jejich chování, snaha objasnit vztah mikro- a makro- ekonomickými procesy a vztah mezi množstvím peněz v ekonomice a její

celkovou stabilitou, kritika zásahů do ekonomiky, protože jsou považovány za zdroj nejistoty. Podporují konkurenci, soukromé iniciativy jedinců a trh jako nestranný a politicky nezátížený atribut (Blažek, 2011).

1.3.5. Institucionální ekonomie

Institucionální ekonomie je spojována se jménem Thorsteina Veblena, který sice nikdy nevytvořil ekonomickou teorii, ale svoji pozornost soustředil na kritiku klasické a neoklasické teorie.

Patří mezi směry, které nikdy nedosáhly velkého uplatnění v praxi. Do jisté míry lze směr považovat za dost opomíjený. Paradoxně se však ukázal jako velmi přínosný při objasňování mechanismu evolučních změn v ekonomice, která mají zásadní význam pro pochopení dynamiky hospodářství (Blažek, 2011).

Institucionální ekonomie usiluje o doplnění či modifikaci standardního neoklasického přístupu. Jeho východiskem je metodologický individualismus charakteristický pro neoklasickou ekonomii, avšak aplikovaný s důrazem na úlohu institucí (Holman, 2005).

1.4. Teoretické přístupy k regionálnímu rozvoji

Na teorie regionálního rozvoje lze pohlížet z mnoha úhlů a jejich klasifikace je značně široká. V závislosti na klíčových kritériích, které autoři teorií považují za důležité, lze teorie regionálního rozvoje rozdělit do dvou velkých skupin.

První skupinou jsou teorie regionální rovnováhy (tzv. konvergenční teorie). Autoři teorií tvrdí, že přirozenou tendencí regionálního vývoje je vyrovnávání rozdílů mezi regiony. Druhou skupinu tvoří teorie, jejichž autoři zastávají názor, že v průběhu rozvoje regionu dochází k prohlubování meziregionálních rozdílů (divergenční teorie).

Základní rozdíl mezi oběma skupinami spočívá v tom, jestli jejich autoři dávají větší význam mechanismům a procesům vedoucím k nivelizaci, nebo naopak za silnější procesy považují mechanismy diferenciační (selektivní). Většina zastánců obou základních teoretických směrů přiznává i existenci opačných procesů. Zastánci teorií nerovnoměrného vývoje počítají s působením vyrovnávacích mechanismů, jejich působení však považují za dočasné, nahodilé nebo za slabé (Blažek, 1999).

Dělení teorií na konvergenční a divergenční je komplikované skrze nejednoznačnou definici a velmi odlišné chápání časového horizontu, ve kterém by mělo ke konvergenci či divergenci docházet. Konvergenční teorie pracují v zásadě s daleko delšími horizonty než teorie divergenční (Blažek, 2011).

1.4.1. Neoklasické a neoliberalní teorie regionálního rozvoje

První skupinu tvoří neoklasické modely, jejichž autoři smýšlí o regionálním rozvoji jako o automatické tendenci vyrovnávání meziregionálních rozdílů přesto, že přiznávají, že proces vyrovnávání je poměrně pomalý – asi 1–2 % ročně, zmenšení rozdílů na polovinu by tedy za splnění předpokladů těchto modelů trvalo 35 až 70 let (Sala i Martin 1996 in Blažek).

Neoklasické modely vycházejí z mnoha nepravdivých a silně zjednodušujících předpokladů neoklasické teorie (existence dokonalé informovanosti a dokonalé konkurence, neuvažování úspor z rozsahu, pokládání produkčních faktorů za homogenní apod.). Neoklasické modely růstu zdůrazňují význam faktorů na straně nabídky (růst kapitálu, přírůstek pracovních sil a později i technologických změn) a zanedbávají význam faktorů na straně poptávky (Blažek 1999). Jádrem neoklasických modelů růstu je Cobb-Douglasova produkční funkce růstu: $Q = f(K, L) \cdot t^6$

Neoklasické modely měly přízeň v 90. letech. Dnes jsou považované spíše za překonané.

1.4.2. Keynesiánské modely

Význam v regionálním rozvoji měla podle učení keynesiánců poptávka po zboží vyráběné v regionu. Nedílnou součástí regionálního rozvoje byla tržní nerovnováha a vývoj exportního sektoru. Teorie bývají označovány jako skupina teorií jádro–periferie (Blažek, 2011).

Výrazným pozitivem této skupiny teorií je především pokus o identifikaci a klasifikaci diferenciačních i nivelizačních mechanismů na meziregionální úrovni (v případě Perrouxovy, resp. Boudevillovy teorie pólů růstu, i mechanismů na vnitroregionální úrovni). Důležitá je Myrdalova definice kumulativních mechanismů. Princip kumulativních mechanismů

---

⁶Funkce znamená že Q- objem produkce závislé na funkci, kterou vyjadřuje vztah mezi prací (L) a disponibilním kapitálem (K), a na technickém pokroku (t), který je považován za exogenní (Amstrong. Taylor 1993 in Blažek, Uhlíř)

vysvětluje jako situaci, kdy změna jednoho faktoru způsobí i změnu orientace dalších faktorů tak, že tyto sekundární změny posilují prvotní změnu (Myrdal, 1957 in Blažek, 2011).

Odlíšné, ale přesto právě této skupině relativně nejbližší jsou teorie výrobních, resp. ziskových cyklů. Teorie výrobních cyklů vysvětluje přesuny výroby mezi regiony různých typů (např. jádra, periferie) v závislosti na fázi zralosti výrobku. Přesuny výroby jsou motivované rozdílnými komparativními výhodami jednotlivých regionů, které jsou důležité v jednotlivých fázích zralosti výrobku. Kritika teorie výrobních cyklů jí vytýká především silný determinismus, podcenění vlivu meziodvětvových vazeb i samotný koncept výrobního cyklu, který má v realitě jen omezenou platnost. Z teorie výrobních cyklů bezprostředně vychází teorie ziskových cyklů, která již není založena na analýze fází zralosti výrobku a objemu výroby, ale tvrdí, že prosperita regionu závisí na strategiích korporací usilujících o dosažení „superzisků“. Strategie korporací se v jednotlivých fázích ziskových cyklů liší, přičemž značnou roli sehrává možnost oligopolizace (Blažek, 2011).

1.4.3. Marxistické a strukturalistické teorie

Hlavní představitelé teorií jsou K. Marx, B. Engels. Marxismus je velmi kritická teorie zaměřená na radikální změny. Marxismus striktně odmítá kapitalismus. Je teorií nekonveční. Do regionálního rozvoje vstupuje v 70. letech. Marxisté podporují masovou industrializaci, kolektivizaci venkova a velké projekty. Zásadní je pro ně radikální fungování společnosti. Nerovnoměrný regionální rozvoj je považován za prostorový rozměr nerovností kapitalistické společnosti (Blažek, 2011).

1.4.4. Kriticko-realistické teorie

Kriticko-realistické teorie bývaly využívány zejména v 80. letech ve Velké Británii při tvorbě regionálního rozvoje. Teorie reagují na strukturalismus a snaží se o realističtější přístup. Autoři těchto teorií kladou důraz na roli jednotlivců v regionálním rozvoji. Pro regionální rozvoj jsou tedy podle ní důležitější změny ve vlastnické než změny v odvětvové struktuře. Pozornost je věnována globalizaci a roli nadnárodních firem, které v praxi využívají regionálních rozdílů ve svůj prospěch. Značná pozornost je v této souvislosti věnována prostorovému chování velkých nadnárodních firem, které mohou nepochybně v největší míře využívat prostorových rozdílů ve svůj prospěch, což naznačuje i existence jisté souvislosti

mezi hierarchií regionů a hierarchií hlavních organizačních jednotek těchto firem (Blažek, 2011).

1.4.5. Institucionální teorie regionálního rozvoje

Institucionální teorie regionálního rozvoje se snaží objasnit rozdíly mezi regiony s důrazem na roli institucí a historický vývoj. Pro rozvoj regionu zdůrazňují významnou úlohu institucí v ekonomickém rozvoji. Institucionální teorie, které se začaly výrazněji rozvíjet od 80. let 20. století, definují jako teoreticky nedostatečně prozkoumané oblasti v ekonomii. Vždy se věnují jednomu problému. V centru zájmu stojí technologický pokrok, inovace, proces učení se, zájem o fungování firem, zájem o instituce.

Existují dva hlavní proudy teorií. První skupina teorií se věnuje teorii výrobních okrsků, druhá skupina se soustřeďuje kolem teorie učících se regionů (Blažek 2011).

Teorie regionálního rozvoje jednotlivých přístupů- viz přílohy- Tabulka 2: Teorie regionálního rozvoje.

2. Analýza regionu Blízkého, Středního východu

Jednoznačně vymezit termín Blízký východ je téměř nemožné. Důvodem je fakt, že termínem Blízký východ je označováno území, jehož pomyslné hranice jsou velice proměnlivé. Kromě rozlohy regionu je i proměnlivý výraz, který dané teritorium označuje. V české terminologii se můžeme setkat s termíny: Blízký východ, Střední východ, Přední východ, Jihozápadní Asie. Jednotlivé koncepty geografického vymezení Blízkého východu se liší v tom, zda do regionu řadí pohraniční oblasti s ostatními signifikantními makroregiony. Zaměříme-li se na základní definování teritoria, budeme používat termín Blízký východ v úzkém vymezení zahrnující státy: Libanon, Palestina, Sýrie, Jordánsko, Irák, Izrael, Saudská Arábie, Kuvajit, Bahrajn, Katar, Spojené arabské emiráty, Omán, Jemen, Turecko, Írán. Široké vymezení by navíc zahrnovalo i Afghánistán, Pákistán, Turkestán (viz příloha, obrázek číslo 1) (Šanc, 2011).

Na Blízkém východě došlo v posledních desetiletích k řadě konfliktů, v jejichž důsledku měly či mohly být přerýsovány státní hranice. Nejvýznamnější změnu v poslední dekádě představovala protestní revoluce šířící se po celém regionu pojmenovaná Arabské jaro. Protestní revoluce, která postupně zasáhla celou arabskou část severního afrického kontinentu a část arabských zemí západní Asie, měla svůj původ v Tuniské republice (dále jen Tunisko), kde 17. prosince 2010 ve městě Sidi Bouzid spáchal sebevraždu upálením prodejce zeleniny Mohamed Bouazizi. Tragická událost měla příčinu v těžké finanční situaci zelináře, jehož prodejní stánek zkonfiskovala policie kvůli neplatné prodejní licenci (Angrist, 2013). Díky telekomunikačním systémům a internetovým sociálním sítím (Facebook, Twitter) se spustil proces solidarity a hněvu napříč Tunisem. V konečném důsledku tento čin odstartoval „jasmínovou revoluci“ v Tunisu. Postupným rozšiřováním nepokojů došlo k jejich přelévání do sousedních států – Egyptské arabské republiky, Velké libyjské arabské lidové socialistické džamáhírije (tento název byl v roce 2011 nahrazen označením za stát Libye), Jemenské republiky (dále jen Egypt, Libye a Jemen) a dalších arabských států, které byly řízeny pod útlakem vládnoucích vrstev či jedinců.

V roce 2010 začaly transformace politických, ekonomických, sociálních systémů arabských zemí. Ačkoliv existují obecné příčiny, které mohou vést k politicko-sociálním změnám v moderním státě, je potřeba současné dění v arabském světě analyzovat s ohledem na lokální kontext jednotlivých zemí Blízkého východu. Arabský svět, který je členěn do 22 politických

celků, nelze považovat za homogenní z hlediska kulturního, sociálního, ekonomického a politického vývoje (Ramadan 2014). Příčinu masového charakteru revoluce vidí mnozí badatelé v ekonomických faktorech, zejména v chudobě a nezaměstnanosti (Ramadan, 2014).

2.1.Změna bezpečnostní situace na teritoriu Sýrie, Iráku

2.1.1. Sýrie

Vývoj Sýrie od získání nezávislosti probíhal ve znamení vojenských převratů, nepokojů a sesazování vlád. Za významný vojenský převrat bychom mohli považovat převrat roku 1963, kdy se prezidentem stal Amín Háfíz a k moci se dostala strana BAAS v čele s rodinou al-Asadů (Bahbouch, 2005). Do konce 60. let se alavitům v Sýrii podařilo obsadit většinu klíčových postů. Události byly důležitým mezníkem v historii Sýrie, neboť strana BAAS a rodina al-Asadů ovlivňuje vývoj Sýrie až dodnes. Období převratů ukončil až rok 1971 (Ponížilová, 2011). V tomto roce se prezidentem stává Háfíz al-Asad, který na svém postu setrval až do své smrti v roce 2000.

Nástupem nového prezidenta skončilo období převratů a nepokojů přesto, že al-Asad čelil poměrně široké opozici⁷. Ovšem byl první a jediný, který se u moci udržel a nestabilní zemi do značné míry stabilizoval.

Al-Asad stabilizoval Sýrii především prostřednictvím kumulace moci ve svých rukách – vedle vytvoření kultu osobnosti (symbolizované všudypřítomnými sochami a obrazy) si al-Asad vyhradil právo rozhodovat o nejdůležitějších otázkách země (Ponížilová, 2011).

V současnosti je hlava státu Baššár al-Asad, mladší syn Háfíze al-Asada⁸, který mandát zdědil po zesnulém otci. Baššár měl být předzvěstí liberalizace. Mezinárodní společenství vkládalo do Baššára zprvu velké naděje na větší modernizaci Sýrie po vzoru západních států. Tyto prognózy se později ukázaly jako chybné. Baššár nakonec Sýrii udržel v duchu silně policejního státu opírajícího se o roli armády.

---

⁷Časté byly útoky na al-Asada především ze strany sunnitského Muslimského bratrstva.

⁸Háfízův starší syn Bassel al-Asad tragicky zemřel při autonehodě. Pro Sýrii to byla obrovská ztráta, protože Bassel byl připravován na post prezidenta, který měl převzít po svém otci.

Sýrie je nábožensky, etnicky i demograficky složitý region. Demografické složení je členěno do dvou základních linií – národnostní a náboženské.

V závislosti na probíhající občanskou válku dochází k výrazným demografickým změnám, které dosud nejsou podrobně zmapovány. Data jsou uváděna ze statistických šetření před vypuknutím války. Národnostní skupiny: 90 % syrští Arabové a dále Kurdové (zhruba 8 %), Arméni, skupiny Čerkesů, Turků, Turkmenů, Peršanů, Židů a Romů. V oficiálních statistikách se národnostní složení obyvatel neuvádí – s výjimkou palestinských utečenců, kterých bylo v Sýrii k 31. 12. 2006 celkem 430 tisíc (BussinesInfo, 2015).

Náboženské složení: sunitští muslimové 74 %, alavitští muslimové 12 %, křesťané 10 %, drúzští muslimové 3 % a malý počet dalších muslimských sekt, židé. Křesťané jsou rozděleni do řady církví – maronitská, ortodoxní (řecká, arménská, syrská), protestantská, římskokatolická, nestoriánská, chaldejská (BussinesInfo, 2016).

Syrská podoba protestního arabského socio-ekonomického hnutí se od ostatních liší především způsobem, jak se režim vypořádal se svými oponenty. Povaha protestů v každé ze zasažených zemí byla charakteristická v závislosti míry volnosti v projevu, které země poskytovala. Skrze syrský režim, jenž ovládal všechny důležité aspekty života svých občanů⁹, bylo pro syřany obtížné vytvořit hnutí za svobodu projevu a demokratické principy (Shanaáh, 2013; Landis, 2012).

Předzvěstí konfliktu se stalo Damašské jaro již v roce 2000. V tomto roce došlo ke změně prezidenta. Změna prezidentů vyvolala v syrské společnosti první vlny nesouhlasů se situací v zemi a přístupem režimu. Mnozí občané a především aktivisté v občanské společnosti vkládali naděje do mladého al-Assada, kterého skrze jeho vzdělání v Anglii považovali za liberálního, otevřeného změnám a nastolení nového řádu Sýrie, který povede k transformaci země a vstupu do nového milénia.

Přibližně od poloviny roku 2011 syrská vláda ztrácí postupně kontrolu nad částmi svého teritoria. Al-Asadova vláda reagovala na ofenzívu agresivními útoky mířenými proti ozbrojencům, ale i civilistům, školám a nemocnicím (Adams, 2015).

---

⁹Humanitární pomoc, klíčové veřejné služby (elektrina, voda, kontrola odpadní vody, paliva atd.), infrastruktura a zdroje obživy byly kontrolovány a manipulovány jako prostředek režimu k potlačování povstání (ReliefWeb, 2013; Khalaf, 2013).

Oficiálně konflikt v Sýrii začal 15. března 2011 v provincii Daráa, kdy zpočátku poklidné nepokoje v regionu začaly mít přeshraniční charakter a transformovaly se pod tlakem autoritářského režimu prezidenta Bašára al-Assada v krvavé střety civilistů a armády a později k rozsáhlé občanské válce a dalším konfliktům, které vznikly participací místních ozbrojených skupin.

Propukající občanská válka mohla být odvrácena, kdyby al-Asad na první protesty odpověděl reformami. V první momenty ještě nikdo nežádal jeho odstoupení. Prezident měl dva důvody k tomu, aby se na jaře roku 2011 s demonstranty nepokusil najít odpovídající politická řešení. Prvním důvodem byl fakt, že v lednu 2011 byl donucen k abdikaci tuniský prezident Ben Ali a o čtyři týdny později i egyptský prezident Mubárak, al-Asad nechtěl být další v řadě. Druhým důvodem byl fakt, že al-Asad měl v obyvatelstvu vždy větší oporu než jiní vládcové. Většina příslušníků menšin jako alavité, křesťané, drúzové viděli v al-Asadovi garanta sekulárního řádu zaručujícího jejich přežití (Hermann, 2016).

Existuje mnoho indikátorů, podle kterých lze měřit úroveň bezpečnosti na teritoriu. Pro tuto práci jsem zvolila indikátor hrubé míry úmrtí (viz přílohy, Graf číslo 1), který zaznamenává roční počet úmrtí na tisíc obyvatel. Z grafu je zřejmá kauzalita. V roce 2014 dochází k prudkému nárůstu úmrtnosti o dvojnásobek původních, relativně konstantních hodnot. Data od roku 2014 jsou nepřístupná nebo neověřen z důvodu stále probíhajícího konfliktu.

2.1.2. Irák

Zásadním důvodem selhání bezpečnostní situace Irácké republiky (dále jen Iráku) byla intervence USA a koaličních sil na území Iráku a sesazení Saddáma Husajna, tehdejšího prezidenta. Oslabené státní instituce držela pohromadě autoritativní vláda Saddáma Husajna, po jeho sesazení se instituce zhroutily (Hlaváček, 2007). Po svržení režimu došlo k nárůstu kriminality a zhoršení sociální a bezpečnostní situace. Země byla po mnoha letech války uvržena do zmatku. Tyto problémy nejasné identity, kulturních a náboženských střetů přetrvaly více méně do odchodu vojsk USA v roce ze země.

Mnoho autorů (Hlaváček, Dodge 2006) považují za jeden z hlavních faktorů selhání Iráku a krizi bezpečnostní úrovně státu, historické založení Iráku. Irák vznikl jako umělý konstrukt, vytvářen vnější silou, nikoli přirozenou vnitřní integrací. Tímto způsobem vznikl základ pro následné problémy s legitimitou vlády, která od počátku nebyla plně akceptována. Souměrně

s hroucením legitimacy se hroutí i bezpečnostní situace země, která v konečném důsledku vyústila v politicky motivované násilí.

Obdobně jako u Sýrie selhání bezpečnosti hodnotím na ukazateli hrubé míry úmrtí (viz přílohy, Graf číslo 2). Na grafu Iráku je vidět opačný trend vývoje. Dochází k postupnému zlepšování. Tento průběh je signálem stabilizující se situace v Iráku. Ovšem oproti Sýrii je úmrtnost v Iráku větší.

2.2. Změny úrovně státnosti Sýrie a Iráku

2.2.1. Sýrie

Syrská ústava z roku 1973 definuje Sýrii jako demokratickou, národní, socialistickou a suverénní republiku.

Ideologickým a geopolitickým základem Syrského státu je „syrocentrický“ arabský nacionalismus či panarabismus (Gombár 2001).

Sýrie před občanskou válkou byla byrokratickým a neefektivním, neproduktivním státem. Politický systém lze charakterizovat jako autoritativní prezidentský režim se silnými klientistickými prvky. Ve státě se projevuje mimořádně silný vliv armády a bezpečnostních složek (Gombár 2001; Ponížilová 2011, Khalaf 2009). Politická situace Sýrie se zdánlivě navenek podobala československému modelu 70. a 80. let., který sloužil Háfízovi al-Asadovi jako určitá inspirace (Gombár 2001).

Mocenská pyramida Sýrie má 4 úrovně (Gombár 2001):

1. Prezident – určoval generální linii „vysoké politiky“ a je odpovědný za řešení klíčových otázek zachování režimu – bezpečnost, zpravodajskou činnost, vojenské a zahraničně-politické otázky. O hospodářské otázky se prezident nezajímá s výjimkou ropných záležitostí, zahraniční finanční podpory apod.
2. Kasta třiceti vysoce postavených důstojníků založená na klientistickém základě, tvořená utajenými šéfy bezpečnostních a zpravodajských sítí, veliteli elitních vojenských útvarů – Republikánské gardy, Speciální síly, Bojové roty, Třetí a První obrněné divize. Tito lidé mají výjimečné ekonomické a politické postavení.

3. Regionální vedení strany Baas – slouží spíše jako konzultativní či ex post legitimizující orgán.
4. Ministři, vysocí byrokraté, provinční guvernéři, špičkoví představitelé masových a protestních organizací. Měli určitou svobodu názoru.

Vypuknutí nepokojů v Sýrii v podstatě nebylo natolik překvapivým úkazem. Znalci moderních dějin Sýrie mohli plně předvídat, že k něčemu podobnému dříve či později dojde. Před konfliktem v Sýrii byly veškeré režimní reformy zaměřeny na zachování autoritářského vládnutí. Paradoxem je, že tyto změny, které vnitřní politické a ekonomické reformy vyvolaly, se staly ohrožující pro bezpečnost režimu (Khalaf 2009). Humanitární pomoc, klíčové veřejné služby (elektřina, voda, kontrola odpadní vody, paliva atd.), infrastruktura a zdroje obživy byly kontrolovány a manipulovány jako prostředek režimu k potlačování povstání (ReliefWeb, 2013; Khalaf, 2013).

Postupné selhání Sýrie a ztráta bezpečnosti je jednoznačně prokazatelná z indexu Failed state index. Narůstající hodnoty indexu souvisí s narůstajícími charakteristikami určující Sýrii jako zhroucený stát. V roce 2005 dokonce došlo k protnutí křivek FSI mezi Sýrií a Irákem. Selhání státu Sýrie můžeme pozorovat také na sociálních ukazatelích. K posouzení sociálních ukazatelů velice dobře slouží index Humen development index (dále jen HDI). Syrská data tohoto indexu jsou ovšem v rozporu vzhledem k občanské válce. Ukazatel HDI odráží skutečnost propuknutí s jistým časovým zpožděním. V roce 2010 podle ukazatelů OSN Sýrie dosahuje hodnoty 0,646 a je na 116. místě ze 187 sledovaných zemí. V roce 2012, kdy konflikt eskaloval, je HDI v pozitivním nárůstu o hodnotu 0,02. Důvodem může být, že právě v roce 2012 OSN změnila metodiku i zdroje údajů pro výpočet indexu, proto data v tomto roce nemusejí být relevantní (Ramadan 2014) (viz přílohy, graf číslo 4).

Katastrofální humanitární krize v zemi vedla k rozpadu politické autority, k manipulaci s veřejnými službami jako s válečnými nástroji a vytvořila prázdné místo, které vyplnilo mnoho aktéru. Mezi tyto aktéry patří¹⁰: Youth networks, Civil Society organisations, Local Councils, Sharia-based institutions, the Free Syrian Army's civil administration, Syrian Islamic Liberation Front, Muslim Brotherhood affiliates and Turkish Kurdistan Workers' Party structures, and the jihadist groups, Jabhat al-Nusra a Islámský stát (Khalaf, 2013).

---

¹⁰Názvy skupin jsou záměrně v anglické terminologii z důvodu, že nebyly názvy oficiálně přeneseny do českého jazyka.

2.2.2. Irák

Irák je velmi mladou zemí, která má významné geopolitické postavení. Irák vznik až po první světové válce. Leží na významné lokalitě ze surovinového hlediska (významná naleziště) a z hlediska historického (kolébka civilizace – řeka Eufrat a Tygris).

Irácké hranice byly po první světové válce nakresleny koloniálními mocnostmi. To přispělo k značné kulturní a náboženské rozdílnosti v teritoriu. Většina Iráčanů jsou Arabové, přibližně 75–80 % rozdělených na šíitské a sunnitské komunity. Druhá nejpočetnější etnická skupina jsou Kurdové, přibližně 18 %, kteří žijí převážně na severovýchodu země v autonomní části Kurdistan (BussnisInfo, 2015).

Z náboženského hlediska muslimové představují až 95 % populace (šii 60–65 % a sunnité 30–35 %) křesťané a ostatní náboženské skupiny mají v irácké společnosti přibližně 5 % (Raděj, 2010).

Důležitým faktem je, že Irák byl stejně jako Sýrie dlouhou dobou pod vládou jednoho prezidenta, a dokonce obě země byly ovlivňovány stejnou politickou stranou. Od roku 1979 do roku 2003 byl Irák pod diktátorskou vládou Saddáma Husajna, který byl v čele strany Baas. Saddám prostřednictvím klientelismu a korupce dosadil do vysokých postů organizujících chod země své důvěryhodné sunnitské přátele. Raděj (2010) poznamenává, že během vlády Saddám vytvořil nebývalé množství zpravodajských služeb a kontrolních mechanismů, které kontrolovaly iráckou populaci i sebe navzájem. Postupně si tak vytvořil paranoidní orwellovský svět, o jehož osudu rozhodovaly rozmachy jediného vůdce (Raděj, 2010).

Režim Saddáma kladl důraz na tradiční panarabismus. Typickou charakteristikou Baasitského režimu, kterou byl i Saddám ovlivněn, byl strach vůči iráckým menšinám. Vytváření kultu osobnosti a silný bezpečnostní aparát měl udržet Saddámův režim (Raděj, 2010).

Během svého vládnoucího období se Saddám musel vyrovnávat s protipozičním hnutím, jako byla šíitská a kurdská hnutí a další štěpící se linie. Saddámova zahraniční politika měla vždy velmi agresivní ráz a v závěru vyústila ve dva válečné konflikty, které se ukázaly jako neudržitelné pro ekonomiku.

V roce 2003 na území Iráku začala operace s názvem Irácká svoboda (Iraq Freedom) a později navazující operace Nový úsvit (New Dawn), která byla zahájena koaličními silami v čele se Spojenými státy, Velkou Británií a Austrálií. Útok na Irák měl několik příčin.

Prvním důvodem pro intervenci na území Iráku byla domněnka, že Irák vlastní jaderné zbraně. Dále byl Saddámův režim obviněn ze spojitosti na útocích 11. září a z protiamerické politiky. Po vstupu na území se tyto spojitosti nezdařilo prokázat a USA odůvodnila intervenci jako nutnou, protože humanitární krize panující v zemi představuje ohrožení pro celý svět. Kritici této operace shledávají jediným důvodem intervence mocenské a surovinové zájmy USA (Katzman, 2015).

Krátce po sesazení Saddáma v Iráku vznikl chaos, kvůli kterému byl stát během několika týdnů rozkrádán, sabotován a ničen. Vzniklo vakuum, ve kterém dobře participoval neformální sektor a vznikl tak prostor pro ozbrojené místní skupiny (Diamond, 2005).

V operaci New Dawn byla vytvořena prozatimní vláda – Prozatimní koaliční autority (PCA) a Irácké vládnoucí rady (IGC). Druhým zásadním krokem správy USA na území Iráku bylo rozpuštění strany Baas – jejím členům byl udělen zákaz participovat v nové vládě (Pffner, 2011). V roce 2010 došlo k výraznému zhoršení situace v Iráku, kdy irácký Výbor pro spravedlnost a odpovědnost (Justice and Accountability Commission) zamezil 499 osobám kandidovat v národních volbách kvůli jejich baasistické minulosti. Tento krok řadu sunnitů rozhořčil. Vztah sunnitů a šiitů byl již tak velmi křehký a toto rozhodnutí vztah ještě více narušilo. Reakcí na vzrůstající napětí a nespokojenost byla v listopadu 2010 podepsána tzv. Irbilská dohoda týkající se sdílení moci, ale konečné řešení nepřinesla (Katzman, 2015). Fearon (2007) upozorňuje, že najednou se velké množství dřívějších sunnitských vysoce postavených úředníků ocitlo nespokojených, bez platu a stále ozbrojených, bez závazků vůči státu. Mnoho z nich se postupně přidávalo k džihádistickým protiokupačním skupinám.

V roce 2006 byly do Iráku povolány dodatečné jednotky amerických vojáků z důvodu masivních sunnitských povstání. V roce 2008 byly přijaty zákony, které měly bojující skupiny smířit a vést ke stabilizaci země. Spojené státy utvářely politickou ideologii až do ukončení okupace v roce 2011.

Nicméně stažení Spojených států a jejich vojenské síly umožnilo opět nárůst radikálních skupin a ozbrojených konfliktů.

Správa státu vedená šiitů vedla k nárůstu diversifikace obyvatel. V roce 2011, kdy propukla krize v Sýrii, se tak jimi nespokojení iráčtí sunnitové nechali inspirovat. Syrská občanská válka měla mnoho společného s Iráckou krizí. U vlády obou zemí byly minoritní skupiny obyvatel, které držely správu státu pod autoritativním štítem. Spolu s ostatními radikálními skupinami stoupala moc Islámského státu na území Iráku. Islámský stát okupoval území zejména okolo

Mosulu. Slabost irácké vlády a neschopnost zakročení zapříčinila, že začátkem roku 2014 Islámský stát expandoval a zabral značná část území včetně měst Ramadí a Fallúdža (Amer, 2014).

Základní charakteristiky zhrouceného státu jsou v Iráku viditelné. Dlouhá autoritářská vláda jednoho prezidenta – Saddáma Husajna (od roku 1979) a jedné politické strany – strany Baas jsou první charakteristikou zhrouceného státu.

Katzman (2015) upozorňuje, že v roce 2003 Spojené státy americké během invaze v Iráku nezničily pouze diktátorský režim, ale zároveň způsobily přeměnu politického systému v pluralitní skupinu úředníků, která se skládala ze všech politických, ideologických frakcí a iráckých sekt, které měly nově možnost účastnit se voleb.

Intervence Spojených států a spojenců sice dosáhla svého hlavního cíle, a to svržení Saddáma Husajna, ale měla velké důsledky na bezpečnost. Vyvolala sociální a ekonomickou krizi v Iráku a v konečném důsledku ovlivnila budoucí vývoj státu až do stavu selhání irácké státnosti a propuknutí občanské války.

Selhání státnosti Iráku je možné sledovat ve dvou rovinách. Za vlády Saddáma Husajna selhal Irák ekonomicky kvůli vysokým nákladům na války a pozdějším sankcím. Po intervenci Spojených států selhala v Iráku veškerá bezpečnostní opatření (Hlaváček, 2007).

Další faktory charakterizující Irák jako zhroucený stát jsou problémy s legitimitou a menšinami. Zejména kurdská menšina oslabovala autoritativní systém vlády Saddáma.

Charakteristiky selhání státu, tedy index FSI, je v Iráku tradičně na velmi nízké úrovni. Přesto, že v poslední dekádě dochází k mírnému zlepšení (které deklaruje i FSI), tak se Irák tradičně řadí na první pozice indexu zhroucených států.

2.2.3. Podmínky vzniku Islámského státu

Samozvaný Islámský stát (dále jen Islámský stát)¹¹ usiluje o destabilizaci Blízkého východu a ustanovení chalífátu, který spojí muslimy z celého světa (Zelin, 2014; Neuman, 2014).

Teroristická organizace Islámský stát je radikální sunnitskou organizací, která v roce 2014 vyhlásila samozvaný chalífát na územích Sýrie a Iráku. Tento chalífát není jinými státy uznán.

Islámský stát se před světem prezentuje jako sunnitská bojující menšina, zároveň ale i jako pronásledovaná a diskriminovaná sunnitská většina a v neposlední řadě jako bojovníci proti

západnímu vlivu, všem nevěřícím. Ve skutečnosti se jedná o organizaci plně se orientující na černý trh, o organizaci, která dokáže strhnout celosvětovou pozornost a rozšířit tak svá poselství, organizaci skvěle pracující s marketingem a na sociálních sítích (Wiess 2015).

Světovou pozornost získal Islámský stát v polovině června roku 2014, kdy necelá tisícovka jeho bojovníků vtrhla do Mosulu v Iráku a postupně ovládla některá území Blízkého východu. 28. 6. 2014 Abu Bakar al-Bagdádí, tehdy již chalífa Ibráhím, pronesl v mešitě ve městě Mosul slavnostní řeč k prvnímu dni svátku Ramadán „Poběžte, o muslimové, do Vašeho státu. Ano, je to Váš stát. Spěchejte, protože Sýrie již není pro Syřany a Irák není pro Iráčany“ – těmito slovy potvrdil vytvoření samozvaného Islámského státu (Wiess, 2015).

Za jeden z hlavních faktorů vzniku organizace Islámský stát lze hodnotit americkou invazi do Iráku, která destabilizovala Irák a vytvořila tak ideální prostředí k růstu al- Káidy, ze které se Islámský stát později odštěpil (Beuchamp, 2004). Předchůdce Islámského státu v Iráku konsolidoval v chaosu vzniklém po pádu Saddáma Husajna. Původ Islámského státu je v teroristické organizaci neznámé militantní skupiny Jamaat al- Tawid wal Jihad (JTJ), která byla založená bývalým vězněm a konvertou k islámu Abu Musab al-Zarqáwí. Jeho posláním bylo bojovat proti Jordánské vládě, ale byl neúspěšný, neboť nedokázal získat trakti.¹²

Po neúspěchu odjel do Afghánistánu konat svůj džihád bojem proti sovětským vojskům. Zarqáwí se účastnil Islámského vojenského tréninku blízko Herat. Když vstoupily Spojené státy a NATO do války v Afghánistánu, byl Zarqáwího tábor v Herátu obležen a on byl nucený utéct do Kandaháru (Waiss, 2015).

V této době navázal Zarqáwí kontakt se Salfem al-Ádilem, bezpečnostním šéfem al Káidy. Al-Ádil se snažil al-Zarqáwího k organizaci připoutat (Waiss, 2015). Neexistuje mnoho ověřených záznamů interakce Zarqáwího s al-Káidou .

Al-Zarqáwí byl ovlivněn Abdullahem Azzamem (palestinsko-jordánským myšlencem hlásajícím návrat k tradičnímu islámu), který nabádal araby k boji proti sovětům.

Po teroristickém útoku 11. září 2001 v New Yorku uprchnul Zarqáwí z Afghánistánu do Íránu a později do severního Iráku. V této době ale Zarqáwí cestoval po celé oblasti (včetně Sýrie) a rekrutoval své přívržence z uprchlických táborů (Waiss, 2015). Zde navázal úzké spojení

---

¹²Waiss a Hassan v knize Islámský stát uvnitř armády teroru sděluje, že již v této době je možné pozorovat první kontakty Zarqáwího s Al-Káidou. Podle jejich analýzy výcvikový tábor JTJ byl financován z majoritní většiny Bin Ládinem. Zrqáwí se v tto době soustředil na rekrutaci palestičů a jordánců. Od Al- Káidy si Zarqáwí držel odstup až do roku 2004, přesto, že jej čato kontaktovala a požadovala po něm složení přísahy věrnosti. (Waiss, 2015)

s teroristickou organizací Ansar al-Islam a kurdskou islamistickou skupinou. V roce 2003 Spojené státy začaly okupaci Iráku. JTJ se značně lišila od jiných povstaleckých skupin v Iráku. Guerillské taktiky (přepady, nájezdy, hit-and run attacks) využívali zřídka proti americkým vojákům na území Iráku a více se soustředili na sebevražedné atentáty. Ty byly mířeny na širokou škálu skupin – irácké bezpečnostní složky, irácké šíity, kurdské politické a náboženské osobnosti, šíitské muslimské civilisty, zahraniční civilní dodavatele, humanitární pracovníky. JTJ byly velmi zběhlí v používání internetu k podpoře a šíření jejich poselství, rekrutací vojáků a terorizování svých nepřátel. Svě první komuniké umístili na džihádistických webových stránkách v dubnu 2004. Skrze vytváření celosvětové sítě Zaraqáwího dobrovolníci zveřejňovali zprávy od svého vůdce a videa z bojových akcí.

V roce 2004 JTJ přešla pod kontrolu Osama bin Ladena. Skupina oficiálně složila slib věrnosti al-Káidy v říjnu roku 2004. Vůdcem Al-Káidy je Abú al-Zaraqáwí. Organizace vznikla v roce 2004 jako reakce na intervenci vojsk Spojených států v Iráku.

V letech 2003–2005 hráli ještě zaraqáwisté na poli iráckého terorismu menší roli. Podle Jamestown Foundation byl podíl Zaraqáwího na terorismu v Iráku pouhých 14 %. Ovšem jeho skupina měla na svědomí všechny sebevražedné útoky – druh násilí s největším počtem ztrát na životech – spáchané v Iráku (Waiss, 2015).

V roce 2006 se Islámský stát spojil s dalšími menšími organizacemi a vzniknul Islámský stát v Iráku. Smyslem spojení a změny názvu byla snaha přilákat další bojovníky. Název měl odrážet původní cíl vytvoření islámského chalífátu, ve kterém bude vládnout islámské právo Šaría (Tucker, 2014). Od roku 2011, kdy vojska spojených států opustila Irák a kdy v Sýrii vypukla občanská válka, Islámský stát využil vakua vytvořeného občanskou válkou v Sýrii a pronikal do Sýrie. V Sýrii oznámil 9. dubna 2013 sloučení s další teroristickou organizací an-Nusrá (Tucker, 2014).

V roce 2013 se od této organizace odštěpil a vznikl Islámský stát v Iráku a Levantě. V roce 2014 bojovníci Islámského státu získali rozsáhlé území v Sýrii a vedoucí organizace Abu Bakar al-Baghdadi vyhlásil na území chalífát.

Schopnost Islámského státu odtrhnout se od al-Káidy a fungovat samostatně umožnily dva základní faktory. První byl, že již před rokem 2013 Baghdádí pronikal na mezinárodní finanční síť bohatých jednotlivců a států, kteří se snažili ochránit své zájmy a udržet organizaci dál od svých zemí. Tím, že Baghdádí pronikl do těchto sítí, nebyl již odkázán na finanční podporu al-Káidy. Dalším důležitým krokem bylo rozšíření výnosů přímo

v organizaci. Organizace od roku 2010 vyvinula funkční systém pro získávání příjmů (Abbas, 2014).

V Iráku připravoval Abú Bakr al-Baghdádí vojensky pečlivě naplánované operace, které trvaly vždy dvanáct měsíců a měly se stát základem pro zřízení životaschopného státu. V roce 2012 spustil operaci s názvem „Proboření zdí“. Podstatou operace byl útok na irácké věznice s cílem osvobodit džihádisty a kádry dřívější baasické vlády. V roce 2013 spustil operaci s názvem „Žně vojáků“, trvající do června 2014. Nově nabytá armáda skrze útoky na věznice dala al-Baghdádímu možnost dobývat území Iráku s větší intenzitou. Operace byla završená dobytím Mosulu. Dalším cílem bylo soustavné podryvání morálky iráckého vojska a bezpečnostních sil prostřednictvím cílených atentátů, útoků na slabě obsazené pouliční kontrolní hlídky a také útoky na domovy iráckých vojáků.

Současně s tím rozšiřoval Abú Bakr al-Baghdádí od roku 2013 své pozice v Sýrii, kde po krutých vnitřních bojích získal převahu nad konkurenční frontou an-Nusrá.

Hlavním rozdílem mezi an-Nusrá a Islámským státem bylo v cíli jejich džihádu. An-Nusrá, jejíž členové jsou převážně syřané, si za nejvyšší cíl klade boj proti režimu al-Asada. Islámský stát bojuje za nadvládu a ustanovení chalífátu. Když Abú Bakr al-Baghdádí vyhlásil chalífát, jasně se potvrdily jeho ambice, které přesahují hranice Iráku a Sýrie.

Po ruce má hned několik skupin bojovníků: džihádisty ze zahraničí, kteří chtějí žít v „Islámském státě“, dřívější baasické kádry z armády, tajných služeb a byrokracie, kteří přinášejí dovednosti nutné pro budování státu, a řadové bojovníky z kmenů, kteří táhnou do války jako pěchota IS. Islámský stát je od roku 2003 součástí politického života v Iráku. Rozhodující změna přišla v okamžiku, kdy změnil svou strategii a přestal být jen teroristickou organizací, která útočí jednou tady a podruhé tam a udržuje si výcvikové tábory v poušti. Zásadní zlom nastal, když se z teroristické organizace stal stát, který má rozlohu srovnatelnou s Jordánskem a žije v něm přes deset milionů lidí, a když se také začal jako stát chovat – jako stát s vojskem, dostatkem financí a nadnárodní strategií. V Sýrii tento moment přišel s dobytím Rakky, v Iráku s dobytím Mosulu a dalších sunnitských provincií. IS se tím stal zdrojem ohrožení nejen pro své sousedy na Blízkém východě, ale i mimo region (Hermann, 2016).

Islámský stát ovládá teritoria na severu Iráku a na severu Sýrie, přičemž největší jimi dobytá města jsou Mosul, Rakka (hlavní město chalífátu). Islámský stát je ovšem významný především svým přeshraničním rozsahem. Teroristické organizace přísahající věnost IS jsou

například ve státech jako je Egypt, Libye, Pákistánu, Afghánistán, Nigérie a dalších. Bojovníci Islámského státu jsou z velké části zahraniční bojovníci z celého světa.

Islámský stát získává prostředky především z prodeje ropy z ložisek, které má v Iráku a Sýrii pod kontrolou. Ropu prodává za poměrně nízkou cenu, čímž si zajišťuje dostatečný odbyt (Byman, 2015). Mezi jiné zdroje patří prodej zemního plynu, únosy, přepadávání bank, vydírání, prodej umění, zakát (muslimská daň) či soukromí dárci, kteří už netvoří příliš vysoké procentu příjmů. Díky těmto zdrojům se stal IS finančně nezávislý. Jedná se o nejbohatší teroristickou organizaci všech dob (Zehorai, 2014). Může si tak dovolit lákat mnoho bojovníků ze zahraničí na peníze a život v „chalífátu“ (Zelin 2014).

Úspěch Islámského státu umožnily následující faktory. Rozpadající se ekonomika Sýrie a Iráku, ztráta kontroly nad teritorií a obyvatelstvem vytváří příležitosti pro neformální trh a nezákonné činnosti (Khalaf 2013). Vzniká prostor pro úplatkářství a vydírání, obchod s lidmi, pro pěstování a prodej drog nebo nelegální obchod s ropou (Syrské Centrum pro výzkum politiky, 2013). Jakékoliv zákony, které dříve regulovaly obchodní činnost a zajišťovaly pořádek, se rozpadly. Prázdné místo, které vzniklo z důvodu selhání státního aparátu, začaly vyplňovat nové neformální skupiny a centra moci. Důležitý faktor je, že tyto skupiny nemají jakýkoli zájem na obnovení centrálního řízení Sýrie nebo Iráku (Yazigi, 2014). Islámský stát například obsadil ropná pole Iráku i Sýrie. Dále utužoval svoji moc ve společnosti, například ukořistil mlýny na mouku, které uspokojí potřebu milionu lidí denně, čímž rozšiřuje svoji legitimitu na územích, které obsadil.

Úspěch těchto neformálních a nezákonných institucí v občanské společnosti je dán zejména faktem, že občané v mnoha oblastech ztratili důvěru ve státní instituce. Selháváním státních institucí se obrací směrem k tradičním, neformálním institucím – rodina, klan či etnické a náboženské autority (Syrská Centra pro politický výzkum, 2013). To vedlo ke vzniku různých řídicích struktur.

Konflikt rozděluje společnost a ničí sociální soudržnost. Ničí důvěru, naději a identitu a podporuje radikální transformace politických kultur a kodexy chování (Pouligny, 2005). Ještě důležitější je, že staví společnost do situace, ve které jsou ochotni přijmout provizorní nástroje řízení, které by za jiných okolností neakceptovali (Klein, 2010).

Irácká i Syrská vláda byla vystavena korupční správě státu a ve všech ohledech znevýhodňovala menšiny v teritoriu státu.

Dalším faktorem ovlivňujícím úspěch Islámského státu byl stav irácké armády, která byla značně oslabená po odchodu vojsk spojených států. Irácká armáda byla slabá a korupční. Hodnostmi generálů a pozicemi velících důstojníků byli až příliš často odměňováni členové prominentních rodin a stran.

Mezi sunnity, kteří podporují v současnosti ISIS, jsou jak nespokojení radikálové, tak část kmenových vůdců a zřejmě i část důstojníků bývalé Saddámovy armády.

Tyto známosti a sympatie umožnily růst Islámského státu, protože jim zaručoval relativně snadný pohyb po území.

Významný faktor, díky kterému Islámský stát podpořil svůj prudký růst, byla skvělá vojenská taktika postavená na šíření strachu a klasického vedení války v kombinaci s guerillou, bombovými útoky a sebevraždnými atentáty.

Uprostřed válečné ekonomiky a ozbrojeného konfliktu ekonomická spolupráce probíhá, ale v žádném případě není zaměřena na obnovení stavu nebo formální vládnutí na trhu.

Podle Neumanna (2015) počet cizinců, kteří se aktivně připojují k Islámskému státu, nadále poroste. Podle odhadu se k IS připojilo více než dvacet tisíc zahraničních bojovníků, z toho jedna pětina bojovníků je ze států západní Evropy.¹³

2.2.4. Islámský stát jako kvazi stát

Islámský stát není pouze teroristickou organizací, usiluje o vznik chalífátu a skutečně fungujícího a uznaného státu. V mnoha aspektech plní ustanovení Montevidijské umluvy:

- a. Obyvatelstvo – Islámský stát má své teritorium, označil za své území oblast kolem města Rakká (které označil za hlavní město) v Sýrii a vyhlásil zde chalífát.
- b. Vymezení státního území – Islámský stát, ačkoliv vymezuje svoje území, tak vlivem probíhajících konfliktů a dobývání území koalicí zemí bojujících proti Islámskému státu je jeho území nestabilní a podlého častým změnám. Významný je také aktivní boj mimo teritoria Islámského státu. Mnoho zahraničních bojovníků hlásících se k Islámskému státu vede boj ve svých zemích. Dalším důležitým aspektem je, že cíl Islámského státu je neustále se rozšiřovat po celém Blízkém východě a proniknout i na ostatní světadíly a destabilizovat region a připojit je k chalífátu.

---

¹³Údaje byly vytvořeny ve spolupráci s bezpečnostní konferencí v Mnichově. Do odhadu je započítáno 50 zemí, pro které byly k dispozici dostatečné údaje.

- c. Efektivní vláda (vnitřní suverenita) – Islámský stát má atributy vnitřní suverenity. Obyvatelé Islámského státu přijali vládu Islámského státu jako nejvyšší autoritu a podřizují se jejím zákonům. Motevidejská úmluva v tomto smyslu neupravuje způsoby, kterými vláda státu moc získá. Proto bychom mohli považovat tento oddíl za splněný.

Islámský stát se před světem prezentuje jako agresivní, bezlístná krutá forma organizace, kde násilí a smrt je na denním pořádku. Ovšem na svém území zachází s obyvateli jinak, než se prezentuje světu. Islámský stát se snaží o dobrý odkaz.

Na území, které ISIS ovládá, je život analogický k jakékoliv jiné státní vládě. ISIS buduje a udržuje supermarkety, elektrické vedení, silnice, církevní školy, pošty. Mají dokonce policii a úřady na ochranu spotřebitele. Důležitou složkou jejich správy je jejich sociální sektor služeb, kdy pomáhají spustit továrny na chléb, rozdávat ovoce a zeleninu místním obyvatelům. V syrském městě Raqqa jsou funkční jídelny, které pomáhají potřebným, a úřady sirotků, které ošetřují sirotky s rodinami. Ovšem forma spravedlnosti Islámského státu je srovnatelná s Chammurapiho kódem: zlodějům jsou usekávány ruce na veřejnosti, odpadlíci od víry jsou ukřižováni v centru města (Tucker 2014).

Legitimita Islámského státu je sporná. Ačkoliv Islámský stát je schopen poskytovat sociální a bezpečnostní jistoty, tak vláda zůstává nelegitimní a nadále čelí odporu. Islámský stát není slepý vůči této skutečnosti a snaží se aktivně vybudovat vztahy s místními kmeny. Jejich strategie je uskutečňování náboru mladých kmenových členů do své armády, zakládání společné válečné ekonomiky a podpora vzájemných sňatků mezi nimi a místními obyvateli.

Místní obyvatelé vnímají Islámský stát jako ochranu před chaosem, který vznikl z důvodu selhání státu a konfliktu. Islámský stát je schopen ochránit své obyvatele před rabováním a násilím skrze své soudní a policejní složky. Obyvatelé Islámského státu našli ochranu před bombardováním ze strany režimu. Ten zřídka cílí do oblastí Islámského státu.

Schopnost vstupovat do vztahu s ostatními státy – Islámský stát velice omezeně vstupuje do intervencí s ostatními státy. Jediná komunikace je skrze prodej ropy a zbraní. Islámský stát se považuje za nadřazeného všem ostatním státům a požaduje, aby byl uznán jako světová autorita.

Z uvedených charakteristik je možné usoudit, že Islámský stát nesplňuje podmínky pro vznik státu dané Montevidejskou úmluvou. Problematické sféry jsou zejména nestálost teritoria a neschopnost vstupovat do vztahu s ostatními státy.

Islámský stát je definován jako kvazi stát podle definice Riegela (2013), který zdůrazňuje následující charakteristiky kvazi státu:

- a. Nesplňují geografické charakteristiky státu – Islámský stát postrádá stálé, jasně definované teritorium se státními hranicemi.
- b. Nesplňují politickou charakteristiku státu – konstitučně nezávislou a neefektivní vládu – Islámský stát má nezávislou vládu, kterou sice občané respektují, ale byla z velké části vynucena. Moc je držena pod hrozbou trestu a smrti. Zákony jsou navrhovány nejvyššími představiteli Islámského státu a různě upravovány a měněny podle jejich potřeby. Proto tuto formu vládnutí lze označit jako za neefektivní.
- c. Nesplňují politickou charakteristiku státu – mezinárodní uznání – Islámský stát je považován za teroristickou organizaci. Není ostatními státy uznán.

Z těchto charakteristik je možné Islámský stát považovat za kvazi stát.

2.3. Ekonomický rozvoj Sýrie, Iráku a ISIS od roku 2000

2.3.1. Sýrie

Al-Asad zastával svůj prezidentský post po dobu třiceti let až do své smrti, kdy jeho post obsadil nejmladší syn. Během této doby docházelo k významným událostem na blízkovýchodním regionu, přičemž Sýrie vždy zaujímal post hlavního aktéra dění skrze významnou geopolitickou pozici. Během vládnoucího období Hafize měla ekonomika cíl vytvořit ekonomicky soběstačný, suverénní stát se silnou armádou. Sýrie v období vlády Hafize vytyčené cíle z velké části splnila. Od poloviny 80. let 20. století si Sýrie udržuje tzv. potravinovou bezpečnost (viz přílohy, graf číslo 5). Syrská ekonomika bývala charakterizována také nízkou mezinárodní zadlužeností. Syrská vláda před občanskou válkou postupně zvyšovala životní úroveň.

Ekonomická situace po roce 2000, kdy došlo k výměně prezidentů a na post nastoupil Baššár, je charakteristická větší mírou zapojení do mezinárodního ekonomického dění. Syrské vedení začalo aktivně vyhledávat nové ekonomické partnery a uzavřelo dohody s Evropskou unií a evropskými zeměmi (Německo, Francie) za účelem rozvinutí širší ekonomické spolupráce.

Abboud (2009) upozorňuje na důležitý fakt existence tržní ekonomiky souběžně s centrálním plánováním státu. Tento hybridní systém znemožňoval liberalizaci trhu a ekonomické příležitosti pro soukromý sektor.

Nepokoje mezi syrským obyvatelstvem vyvolalo trojnásobné zvýšení cen ropy, která byla v zemi užívána pro vytápění domů.¹⁴ Následně došlo také k jednorázovému zvýšení cen potravin (viz přílohy, index cen potravin). V Sýrii existoval systém přidělu všech základních potravin. V praxi to znamenalo, že rodiny dostaly poukázky, které byly využívány pro směnu za jídlo v tzv. konzumních spotřebitelských družstvech, které spravoval stát. V těchto družstvech se potraviny vydávaly za symbolické ceny. Vyčerpala-li rodina svůj měsíční příděl, byla nucena dokoupit potraviny v soukromém sektoru za několikanásobně vyšší ceny (Ramadan 2014).

Nespokojenost s ekonomickou situací země byla především z důvodů vysoké nezaměstnanosti (viz přílohy, graf číslo 6), kvůli nízkým mzdám ve státním sektoru, kvůli vysoké míře korupce a klientelismu ve státní správě, monopolním postavením některých syrských vládních podniků.

Důležitým faktorem zhoršení ekonomické situace a životních podmínek syřanů byl každoroční vysoký přírůstek obyvatelstva (viz přílohy, graf číslo 7), který mimo jiné prohluboval vysokou míru nezaměstnanosti (viz přílohy, graf číslo 6). Vláda nebyla schopná každý rok vytvořit několik tisíc pracovních míst.

Úměrně s počátkem demonstrací se začala hroutit i ekonomika státu. Z grafů hrubého domácího produktu (HDP – viz přílohy, graf číslo 8) můžeme vidět prudký pokles ekonomické výkonnosti a v návaznosti na to i životní úroveň obyvatel.

Vývoj konfliktu negativně zasáhl do ekonomiky země. Na Sýrii byly uvaleny zahraniční sankce. Během konfliktu došlo k fatální destrukci infrastruktury, ochromení průmyslové a zemědělské výroby, těžby ropy, dopravy a dalších ekonomických sektorů. Během konfliktu došlo k masivnímu nárůstu nezaměstnanosti, výraznému oslabení syrské liry (SYP) vůči americkému dolaru (USD), ochromení a destrukci průmyslové výroby, k přerušení dodávek elektrické energie, pitné vody, k nárůstu cen potravin až o desetinásobek původní ceny.

Pro analýzu ekonomických dopadů využijí indikátoru Hrubého domácího produktu (HDP). HDP Sýrie před konfliktem bylo v růstu přibližně okolo 4,5 %. Hodnota státního dluhu

---

¹⁴Důvodem ke zvýšení cen ropy bylo pašování ropy z důvodu nízké ceny přes hranice státu, zejména do sousedního Libanonu.

v poslední dekádě před konfliktem klesala. I přes nepříznivý vývoj Sýrie již před vypuknutím krize se tato čísla podařilo udržet.

Koncem roku 2012 dochází k propadu ekonomiky. Na konci roku 2012 propad hrubého domácího produktu činil 664 mld. syrských lir. Jednotlivé sektory ekonomiky nebyly postiženy stejnoměrně. Nejvíce v prvním roce konfliktu byly zasaženy odvětví vnitřního obchodu, výroby, těžby nerostných surovin, doprava a komunikace. Katastrofální dopady krize měla na cestovní ruch, kde ztráta představovala 50 % v roce 2011 a 90 % v roce 2012 oproti stavu v roce 2011 (Ramadan 2014).

Ztrátu v roce 2011 a v roce 2012 utrpěl i sektor veřejných a soukromých financí. Export a import měl klesající trend z důvodu uvalených sankcí od mezinárodních společenství (viz přílohy, graf 9)

2.3.2. Irák

V posledních deseti letech má Irák nedostatečné statické informace, které by mohly sloužit k analýze sociálně- ekonomické situace.

Ekonomika Iráku byla založená na socialismu. Ekonomika je postavena jednoznačně na ropném průmyslu. Příjmy ropy tvoří 95 % rozpočtu Iráku v roce 2011. Tyto příjmy se staly účinnou zbraní a nástrojem ve vnitropolitickém boji o hegemonii, neboť zajišťují ekonomickou, sociální a politickou stabilitu systému. (Khalid, 2012).

Režimu Husajna se zpočátku vedlo díky velkým příjmům peněz z ropného průmyslu dobře. První problematická situace nastala v 80. letech, kdy si irácko-iránská válka vyžádala ohromné finanční výdaje a Irák se velmi zadlužil (Raděj, 2010).

Další ránou pro iráckou ekonomiku byl sankční režim OSN v 90. letech zavedený po irácké okupaci Kuvajtu. Již v této době se zvedla první vlna protestů proti režimu, avšak byly bez podpory Spojenců, proto rychle zanikly (Kropáček 1996). Sankce v 90. letech způsobily ještě větší izolaci Iráku a zhoršení životní úrovně obyvatel.

Po sankcích Spojených národů Saddám povolil v Iráku šedý trh – což vyústilo ve státěm tolerovanou sít' organizovaného zločinu pod vedením viceprezidenta Izzata Ibráhíma ad-Dúrího (Waiss, 2015).

Před vpádem vojsk USA byla ekonomika Iráku ve velmi špatné situaci. Díky mezinárodním sankcím za okupaci Kuvajtu klesaly příjmy z ropného průmyslu. Závislost ekonomiky na tomto sektoru se projevila následným nízkým výkonem celé ekonomiky (viz přílohy, graf číslo 8). Kvůli válce v roce 1990–1991 došlo ke zničení majoritní části infrastruktury. Irák se uzavřel pro jakékoliv investice.

Zlomovým okamžikem byla operace Iraq Freedom, která změnila prostředí Iráku. Důležitým krokem bylo zrušení sankcí OSN a opětovné nastartování ropného průmyslu (viz graf). Snahy správy spojených států vybudovat tržní ekonomiku začaly brzy přinášet první pozitivní výsledky.

2.3.3. Islámský stát

Původ financí islámského státu není s určitostí zjištělný. Ovšem finanční prostředky, se kterými disponuje Islámský stát, jsou značně vysoké. Podle Lauba (2015) většina finančních prostředků Islámského státu pochází z obchodu s ropou, jelikož na územích, které Islámský stát udržuje, jsou důležité ropné vrty. Další zdroje příjmů jsou ze zločineckých činností krádeží, únosů, vydírání. Nemalou část financí získávají na černém trhu, prodejem zbraní a pašováním. Zdrojem financí je Islámskému státu také výběr daní, které musí platit nemuslimská část obyvatel, která odmítla konvertovat k Islámu.

2.3.4. Úloha externích činitelů

Do konfliktu v Iráku a Sýrii se postupně zapojilo mnoho mezinárodních aktérů a národních států.

2.3.4.1. Spojené státy Americké

Pro vládu Spojených států byla vždy nejdůležitější národní prioritou ochrana vlastních občanů.

Spojené státy původně chybně analyzovaly riziko, které by pro ně Islámský stát mohl znamenat. Počátkem roku 2014 jej ještě vnímali jako méně významnou odnož al-Káidy (Joness, 2014).

Nelze shledat přímé ohrožení USA teroristickými útoky od Islámského státu. Nebezpečí, kterému čelí, je převážně lokální. V roce 2014 bylo v USA zadrženo 82 osob s přímou vazbou na Islámský stát a dalších přibližně tisíc lidí je prošetřováno (Rasmussen, 2015).

Primárním cílem spojených států je uklidnění situace v Iráku – ustanovení stabilní vlády a ukončení sektářského násilí. V Iráku USA postupuje se strategií „Irák na prvním místě“. Tento zájem se dá přisoudit jednak pocitu odpovědnosti za situaci, ve které se Irák nachází nyní a na které USA nese podíl. Dalším důvod je strategický s ohledem na surovinový význam této země (Zapfe, 2014). Eliminace Islámského státu jako prostředek k uklidnění situace na území Iráku je jedním z hlavních cílů.

V přístupu k Sýrii je situace mnohem komplikovanější. Zpočátku spojené Státy usilovaly a trvaly na odstoupení prezidenta al-Asada. Nyní již takový nekompromisní přístup nedrží a souhlasí i s možností, že několik představitelů vlády Sýrie by u moci zůstalo. Důvody můžeme hledat v irácké zkušenosti, kdy se Spojené státy obávají podobného scénáře, který by v konečném důsledku vedl k posílení Islámského státu. USA tedy v případě Sýrie drží umírněnější rétoriku a snaží se o podporu mírového dialogu mezi soupeřícími skupinami. (Katzman 2015).

Podpora Spojených států směřovala hlavně k posílení irácké standardní armády, která kromě kurdských bojovníků tvořila hlavní bojové útočiště proti tzv. východní frontě bojiště Islámského státu. Počáteční prohry a ohrožení hlavního města Bagdádu donutily Spojené státy k ještě větší angažovanosti v konfliktu. V září roku 2014 byly odsouhlaseny letecké kampaně na syrském a iráckém území. USA se staly hlavním iniciátorem vzniku koalice států, která využívá své letecké síly k útokům na cíle Islámského státu¹⁵. Dalšími strategiemi USA při boji s Islámským státem je pozemní podpora – přísun zbraní, technik, materiálu a financí – iráckým a kurdským bojovníkům v Sýrii a Iráku. Posledním významným aspektem je přítomnost amerických speciálních sil, které poskytují především poradenskou činnost (Kraus, 2015).

---

¹⁵Další státy v koalici jsou: Bahrajn, Jordánsko, Katar, Saúdská Arábie, Spojené Arabské Emiráty. Dále pak tato koalice má více než 62 států, které podporují boje proti Islámskému státu jiným charakterem (finančně, humanitárně, ...).

2.3.4.2. Rusko

Od roku 2003 je Rusko největším kritikem západní, zejména americké politiky na Blízkém východě.

Sýrie za vlády Assadů byla tradičně ústředním bodem politiky Moskvy na Blízkém východě. Důležitý aspekt významnosti Sýrie je ten, že v syrském přístavu Tartus má Rusko námořní základnu a svůj vliv ve středomoří chce v nejbližší možné době zvyšovat. Sýrie měla s Ruskem a dříve Sovětským svazem vždy dobré vztahy a také intenzivní obchodní styky. Po více než čtyři desetiletí byla Sýrie významným a spolehlivým ekonomickým, vojenským a politickým partnerem Ruska. Angažovanost Ruska je logická vzhledem k jeho snaze o zodpovědnou aktivitu na mezinárodním poli a posílení své pozice jako rozhodující mocnosti v oblasti zahraniční politiky především v oblasti Asie a Blízkého východu

Rusko není součástí koalice vedené USA, ale v září roku 2015 začalo provádět vzdušné operace na území Sýrie. Ruské cíle se se vznikem Islámského státu nezměnily. Rusko je stále na mezinárodní scéně nejvýznamnějším spojencem Baššára Asada a snaží se hrát roli zprostředkovatele mírových jednání mezi ním a povstalci.

Pro Rusko je největší hrozbou zapojování zahraničních bojovníků. Jedním z nejzávažnějších problémů současného Ruska je posílení činnosti islámských teroristů a separatistů na Kavkaze. Prakticky od počátku zde lze nalézt tzv. severokavkazskou stopu, tedy bojovníky zejména z oblasti Čečenska a Dagestánu, přičemž stejně jako v případě Evropy (viz níže) jejich případný návrat způsobuje bezpečnostní obavy v jejich domácí zemi (Tureček, 2016)

Nasazení a operace ruských vojenských sil v Sýrii je reakcí na nové rozložení moci v regionu. Je to odraz rusko-iránského strategické taktiky, že:

- Nebezpečí, kterému čelí Assadovu významně narostlo;
- Assadův režim nemůže zpětně získat kontrolu ani nad většinou bývalého území Sýrie;
- Pád syrského režimu by pro Rusko a Írán znamenal strategickou ránu.

Těmito kroky chce Rusko vytvořit nový status quo, který přesvědčí západní státy, sunnitské arabské státy a Turecko, aby se vyrovnali s pokračující vládou Assada a ruskou hegemonií v oblasti

2.3.4.3. Turecko

Pozice Turecké republiky (dále jen Turecko) je velmi důležitá, jelikož výrazně ovlivňuje dění na Blízkém východu. V čele s prezidentem Erdogamenem Turecko dlouhodobě usiluje o vůdčí pozici na blízkovýchodním regionu, zároveň má velký zájem účastnit se dění i v Evropě. Turecko je již dlouholetým kandidátem na členství v Evropské Unii, zároveň je členem NATO a blízkým spojencem Ameriky v otázkách Blízkého východu.

Turecko trápí dlouholetý problém s kurdskou menšinou usilující o separaci na tureckém území.

Turecko se na mezinárodní scéně samozřejmě silně vymezuje proti Islámskému státu. Zároveň je Turecko obviňováno z tajné spolupráce s Islámským státem. Ke spolupráci s Islámským státem má mnoho důvodů včetně problematiky Kurdů a ohrožení jejich osamostatnění.

Turecko se začátkem krize s Islámským státem nechtělo příliš účastnit. Teprve s rokem 2008 se Turecko angažuje jako mediátor.

Turecko samozřejmě na situaci s Islámským státem a Kurdy pohlíží skrze vlastní bezpečnostní dilema. Je ohroženo v případě, že by v Sýrii u moci zůstala rodina Assadů. Velký problém pro Turecko způsobuje také fakt, že do konfliktu s Islámským státem byli zapojeni ve velké míře právě Kurdové.

Největším přímým důkazem o podpoře Islámského státu vůči problému s Kurdy je bitva o Kobani v roce 2014. V této době mohlo Kurdům pomoci udržet jejich město a zároveň umírnit etnické čistky, které se na území odehrávaly. Ovšem Turecko se k tomuto problému postavilo negativně a nechtělo umožnit kurdským silám průchod přes Turecko.

Podle průzkumu na Kolumbijské univerzitě podporuje Turecko Islámský stát především v těchto oblastech (Phillips, 2014):

- a. Turecko poskytuje Islámskému státu vybavení.
- b. Turecko poskytuje výcvik bojovníků Islámského státu.
- c. Turecko nabízí zdravotnickou pomoc bojovníkům Islámského státu.
- d. Turecko podporuje Islámský stát prostřednictvím nákupu velmi levné ropy z ropných polí, které jsou v držení Islámského státu.
- e. Turecko poskytuje pomoc při rekrutaci bojovníků Islámského státu.
- f. Turecko pomohlo Islámskému státu během bitvy o Kobani.

3. Návrhová část

3.1. Predikce vývoje Sýrie, Iráku a Islámského státu

V analýze byly popisovány různé atributy a charakteristiky které mají přímý vliv na budoucnost sledovaných zemí- Sýrii, Iráku a kwazi státu.

Sýrie je zemí, která po velkou část své historie podléhala vojenským převratům a občanským nepokojům a novodobé dějiny setrvala pod přísně autoritativním režimem alavitů.

Současně vláda ztrácí svoji účinnost a legitimitu skrze občanskou válku a také je oslabována působností nestátních aktérů na území.

Sýrie byla od roku 1971 řízena rodinou al- Asadů. Hafiz al- Asad dokázal z nestabilní země, která trpěla pod tíhou konfliktů, nepokojů a neustálého násilného sesazování vlád vytvořit poměrně stabilní, prosperující stát. Ačkoli al- Asad stabilizoval Sýrii skrze moc a absolutní kontrolu, tak dokázal zlepšovat podmínky v Sýrii. Sýrie za vlády Hafize al- Asada byla významným aktérem ovlivňujícím dění na Blízkém východě. Ovšem uvnitř státu docházelo k postupné kumulaci napětí. Sýrie má velmi heterogenní občanskou společnost, kdy majoritní skupinou jsou sunnitě. Syrská vláda, která je tvořena z většiny alavity, je charakteristická zejména pro korupci a klientelismus. Napětí v občanské společnosti se stále kumulovalo. Po změně prezidentů a nástupu Baššára al- Asada se nejprve zvedla vlna nadějí a očekávání liberalizace. Al- Asad učinil několik kroků, které syřany přesvědčilo o liberalizaci režimu. Ovšem tyto naděje byly postupně zrazovány. Vláda dále fungovala na základě klientelismu a korupce. Prezident Baššár držel pevně pod kontrolou syřany skrze rozsáhlé zpravodajské služby a sociální systém, který byl postavený tak aby byly lidé na režimu závislí a režim určoval jejich životy. Alavitě byli protěžováni a sunnitě byli utlačováni. V této fázi nemuselo dojít k propuknutí občanské války. Syřané nežádali odstoupení Baššára, ale pouze změnu legislativy. Baššár ze strachu kvůli rozšiřujícímu se arabskému jaru zakročil radikálně a protestní povstání potlačil silou, zatýkal opozici a zavedl silnější vojenský dozor nad obyvatelstvem. Sýrie se ze stabilního, autoritativního režimu dostala na úroveň, kdy vláda nekontroluje značnou část území. Skrze nefunkčnost vlády do Sýrie začali pronikat různé ozbrojené skupiny s různými cíli. Postupně se tak vytvořila síť propletených bojů různých skupin mezi sebou a s režimem. Syrská republika skrze nefunkčnost a neschopnost zajištění bezpečnosti a násilným výstupům proti obyvatelům ztratila na většině území svoji legitimitu.

Tyto faktory jsou první, které vypovídají o zhroutěném státu. Úpadek ekonomiky jde lineárně spolu s konfliktem. Na vládu Sýrie bylo uvaleno mnoho sankcí za jednání, se který přistupuje k obyvatelům země. Nestabilita země se ukázala v prudkém poklesu zahraničních investic a obchodu. Růst nezaměstnanosti, inflace a cen potravin uvedlo tisíce syřanů do chudoby. Mnoho z nich se ocitlo bez obživy a díky konfliktům byli přímo ohroženi na životech, to vyvolalo masovou migraci obyvatel. Sýrie nyní plní všechny charakteristiky zhroutěného státu.

Irák má mnoho charakteristik podobných Sýrii.

Irák, který vznikl jako umělý konstrukt a díky této skutečnosti jeho vymezení neakceptuje národnostní a náboženské charakteristiky obyvatel území. Saddámova vyčerpávající válečná tažení, neschopnost uřídít ekonomiku závislou na ropě a špatný odhad situace, který vyústil v intervenci Spojených států a sesazení dosavadní vlády, zapříčinila rozpad Iráku a vnitřní nepokoje

Vláda Saddáma Husajna byla vystavena podobně jako v Sýrii vláda Hafíze al- Asada na silném kultu osobnosti a plné kontrole nad obyvateli. Saddámova zahraniční politika byla velice odvážná a agresivní. Takto agresivní politika, která vyústila ve dvě války, měla největší dopad na ekonomiku Iráku, která byla postavená z majoritní části na ropě a sankce a škody vzniklé válkou potopily ekonomiku Iráku. Chybný úsudek Spojených států o postupech během intervence v Iráku zapříčinila úplné zhroutěni již tak křehkého státu. Spojené státy vytvořili umělou vládu, která byla diametrálně odlišná od té původní a neakceptovala demografickou situaci v zemi. To zapříčinilo, že do té doby vládnoucí sunnitě, kteří byli majoritní etnickou skupinou v zemi, tak jim bylo zakázáno častit se nové vlády a ovlivňovat tak chod země. To samozřejmě vyvolalo nespokojení a silné protesty. Zhoršující se ekonomická situace a sociální krize dávala živnou půdu pro teroristické organizace, které těžili z nenávisti místních vůči Spojených států a hledali v nich nové rekruty. Selhání Iráku tedy můžeme považovat ve dvou rovinách. Za vlády Saddáma selhal Irák ekonomicky. Po Intervenci Spojených států selhal Irák v oblasti bezpečnosti.

Nepokoje, které propukaly na území obou států, umožnily rozkvět Islámského státu a jeho šíření se po celém regionu. Islámský stát měl možnost vytvářet své strategie, rekrutovat přívržence a získávat finanční prostředky pro chod organizace téměř bez povšimnutí.

Islámský stát těžil v existenci na území zhrouteného státu, ve kterém doposud fungovali veškeré potřebné atributy k fungování organizace a zároveň ale postrádá vláda státu kontrolu nad teritorií a nepokoje které v zemích probíhali, zaručovali úkryt v chaosu a násilnostech. Důležitým faktem je, že Islámský stát využíval životní situace lidí, kteří se ocitli ze dne na den uprostřed válečného konfliktu bez peněz, jídla, ochrany. Tito lidé byly velmi zranitelný a islámský stát jim dokázal zaručit bezpečí a zároveň v nich kumulovat nenávist vůči režimu a náklonnost vůči islámskému státu. Abu baka al bagdádí byl velice chytrý a dokázal tvořit efektivní plány jak postupně narušit irácký a syrský režim , motivovat své přívržence a bojovat za jednu myšlenku.

Scénáře vývoje

Podle síly státnosti a s ní úzce spojenými dalšími atributy- legitimitou vlády, utvářením a vývojem občanské společnosti a působením aktérů z vnějšku, můžeme předikovat 3 různé scénáře vývoje v těchto teritoriích.

1. scénář- Irák, Sýrie ukončí občanské války a u moci zůstanou dosavadní režimy, Islámský stát bude zničen.

Tento scénář je velice pravděpodobný. Ačkoliv Sýrie i Irák je podle všech charakteristik selhaným státem, tak lze předpokládat, že velké státy, jako je Ruská federace, Irán, Spojené státy, nenechají státy padnout.

V Sýrii je situace komplikovanější než v Iráku. Al- Asad několikrát prohlásil, že neopustí svůj post. Má za sebou mocného spojence v podobě Ruska a Íránu. Oba státy mají značný prospěch za situace, kdy al- Asad nadále zůstane u moci. Spojené státy jsou, co se týče Sýrie více nerozhodné. Po vypuknutí občanské války trvaly na okamžité kapitulaci al- Asada, ovšem nyní jsou spíše zdrženlivější a souhlasí s tím, že je možné, aby část Syrské vlády zůstala na svých postech nadále. Spojené státy se obávají, že při sesazení al- Asada z postu dojde k podobné situaci, jako došlo v Iráku, což bude mít negativní vliv na region a povede k růstu Islámského státu. Současná taktika Spojených států je tak plná opatrnosti, se kterou přistupují k Blízkému východu.

Turecka se týká především kurdská problematika. Nevětší obava se týká osamostatnění Kurdů a vzniku jejich vlastního státu, jako odměna za intervence proti Islámskému státu. To by mohlo být katastrofální a vyvolat nepokoje mezi kurdy v Turecku.

V případě Sýrie se jedná také o geopolitický konflikt USA a Ruska. Po rozpadu sovětského svazu vzniklo na území Blízkého východu politické vakuum. Spojené státy začaly v 90. letech uskutečňovat své plány na regionu. Rusko od počátku s rétorikou Spojených států vůči Blízkému východu nesouhlasilo, ovšem v 90. letech bylo příliš slabé na to, aby mohlo soupeřit s USA. Na počátku století se Rusko obrovským tempem zvedalo. Putin se rozhodl aktivně vystoupit proti americké politice na blízkém východě. Sýrie se tak ocitla uprostřed velmocenského soupeření mezi Ruskem a Spojenými státy.

Další důvody, díky kterým se dá očekávat, že Rusko nenechá Sýrii padnout je, že Islámský stát lze také považovat jako přímou hrozbu Ruské federace. Syrský režim je účinný v likvidaci džihádistů, hlavně z oblasti kavkazských republik, kteří by jinak útočili na cíle uvnitř Ruska. Dalším důležitým bodem je existence námořní základny v syrském Tartúsu. Základna hraje pro Rusko klíčovou roli, protože obstarává logistickou základnu pro ruské lodě ve Středozemním moři. Zároveň také souží jako odstrašující prvek pro Turecko.

Pro Saúdskou Arábii a menší ropné monarchie je prioritou boj proti vzestupu Íránu. Pro Írán je zase přední zájem udržet Bašára al- Asada v čele Sýrie. Turecko chce naopak Asada primárně svrhnout a s ohledem na svou rebelující kurdskou menšinu zabránit vzniku kurdského státu na svých hranicích. Bašár al- Asad za hlavního nepřítele považuje zbylé syrské rebely

2. scénář- Irák a Sýrie nedokáže najít řešení pro ukončení bojů a zároveň nedokáže čelit vnitřní rozpolcenosti.

Dosavadní vláda bude svržena. Dojde k rozpadu státu na menší celky ovládané místními vůdci. O území budou soupeřit kmenové autority. Islámský stát bude existovat a nabude síly a rozšíří svůj chalífát na větší části Blízkého východu. Blízký východ postrádá teritoriální integritu. Na území působí mnoho skupin- etnických, národnostní, religionních. Neexistuje mezi nimi žádný spojovací prvek, atribut, který by tyto různorodé skupiny pojil. Proto je více, než pravděpodobné, že by na Blízkém východu vzniknul chaos.

Největší problém co se týče boje proti Islámskému státu je nedostatečné zapojení západních mocností. Západní mocnosti směřují svůj zájem převážně na režimy v Sýrii a Iráku a Islámský stát řeší s nedostatečným nasazením.

Problémem je, že Islámský stát není pouhá teroristická organizace je to téměř fungující stát, který má ideologii, která pojí jeho přívržence. A ideologie se nedá zničit vojenskou silou.

Spojené státy, Rusko a evropské země dokážou v Iráku a Sýrii nasadit dostatečně silné pozemní jednotky, aby porazily Islámský stát v tradiční válce. Problém je v tom, že bojovníci Islámského státu by s největší pravděpodobností uprchly do různých zemí.

Kdyby došlo k zhroucení a rozpadu Sýrie a Iráku, tak je více než pravděpodobné, že by nastal dominový efekt popřípadě řetězová reakce a nepokoje by se šířili do dalších muslimských států v oblasti. Tyto země by postupně upadaly do chaosu a stávali by se z nich zhroucené státy po vzoru Sýrie, kde by o moc bojovalo mnoho menších skupin. Pro Evropu a Ameriku by tento scénář měl fatální následky. V první řadě by docházelo k naprostému ohrožení bezpečnosti a také nepokoje v arabských zemích by uvedly do chodu masivní migrační vlny směřující do Evropy.

Podle názorů znalců oblasti Blízkého východu Islámský stát nezmizí, dokud při něm opravdu budou stát sunnitské kmeny západního Iráku. Islámský stát sunnitě považují za spojence, nebo alespoň za menší zlo než které představují Spojené státy, centrální bagdátská vláda nebo šíitské milice. Západ musí sunnitům navrhnout adekvátní řešení situace- maximální autonomii a nezávislost na uměle vytvořené vládě v Iráku.

Závěr

V úvodu práce jsem položila dvě výzkumné otázky.

- A. Zhroucený stát je ideálním teritoriem pro usídlení teroristické organizace a jejího rozkvětu.
- B. Státnost Islámského státu.

Tuto kauzalitu jsme potvrzovali na případu tzv. Islámského státu a jeho vzniku na území Iráku a postupné rozšíření na teritoria Sýrie. Skutečně můžeme potvrdit, že zhroucený stát je ideálním prostředím pro usídlení a rozkvět teroristické skupiny. To je dáno následujícími skutečnostmi:

- Vláda státu není schopna kontrolovat celé území.
- Obyvatelé jsou nespokojeni s režimem, často trpí chudobou a nezaměstnaností bez viditelných šancí na zlepšení.
- Vzniká prostor mezi státem a občanskou společností, kde participují nestátní skupiny.
- Obyvatelé jsou zranitelní uprostřed občanské války a hledají bezpečí.
- Stát sice selhává v bezpečnostní sféře, ale stále je fungujícím státem s infrastrukturou, ekonomickými sítěmi a participací na mezinárodním poli.

Islámský stát má právo být uznán legitimním státem. Tato kauzalita byla vyvrácena v analytické části. Ačkoliv má Islámský stát obyvatelstvo, ekonomii, poskytuje veřejné statky a má sjednocující prvek společnosti, stále zůstává nepotvrzen od mezinárodního společenství. Je považován za teroristickou organizaci, kterou je nutné zničit.

Problém je ve vojenských intervencích západních a arabských zemí v oblastech Iráku a Sýrie, které nepřinesly žádné zásadní vítězství. Základním problémem intervencí angažovaných států je nepatřičný rozsah kampaní a počtu nasazených vojáků, nejednotnost v přístupu k probíhajícím občanským válkám v Sýrii a Iráku a tím i k postoji vůči Islámskému státu. Jedinou opravdu zbrojící skupinou proti Islámskému státu je Jabat al Nusra a některé menší teroristické organizace spřízněné s al-Káidou.

Zdroje

Tištěné zdroje:

- ANGRIST, Michele Penner. *Politics & society in the contemporary Middle East*. Second edition. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2013. ISBN 9781588269089
- BAHBOUH, Charif. *Sýrie: historie, kultura, geografie*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2005. ISBN 80-86149-44-7.
- BASTL, Martin. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: Grada, 2011. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-379
- BERÁNEK, Ondřej (ed.). *Arabské revoluce - demokratické výzvy, politický islám a geopolitické dopady*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2298-1
- BLAŽEK, Jiří a David UHLÍŘ. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Vyd. 2., přeprac. a rozš. Praha: Karolinum, 2011, 342 s. ISBN 978-80-246-1974-3.
- BOCHENSKI, Josef Maria. *Marxismus- leninismus, věda nebo víra*. Olomouc. Velehrad 1994. Studium. ISBN: 80- 901614- 5- 6.
- CARR, by Edward Hallet. *The twenty years' crisis, 1919-1939; an introduction to the study of international relations*. 2d ed. New York: Harper, 1964. ISBN 978-006-1311-222.
- ČADIL, Jan. *Regionální ekonomie: teorie a aplikace*. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-191-8.
- DIAMOND, Jared. *Collapse: how societies choose to fail or succeed*. New York: Viking, 2005. ISBN 9780739455357
- DOČEKALOVÁ, Pavla, Kamil ŠVEC a Jaroslav DANEŠ. *Úvod do politologie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2940-4.
- DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-725-6.
- EICHLER, Jan, Ole WAEVER a Jaap de WILDE. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století: an agenda for international security studies in the post-cold war era*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - AVIS, 2006, 303 s. Současná teorie mezinárodních vztahů. ISBN 8072783262.
- EICHLER, Jan. *Od Sarajeva po Hirošimu: válka a mír v první polovině 20. století*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2013, 228 s. ISBN 978-80-246-2179-1.

- FILIP, Jan a Jan SVATONĚ. *Státověda*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, 400 s. ISBN 978-80-7357-685-1.
- GOMBÁR, Eduard. *Dramatický pŕlměsí: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace*. V Praze: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0370-5
- HARTMANN, Jürgen. *Internationale Beziehungen*. 2., aktualisierte und überarb. Aufl. Wiesbaden: VS, Verl. für Sozialwiss, 2009. ISBN 978-353-1166-896.
- HERMANN, Rainer T. *Konečná stanice - Islámský stát?: selhání státu a náboženská válka v arabském světě*. Praha: Academia, 2016. XXI. století. ISBN 978-80-200-2607-1.
- HLAVÁČEK, Pavel. *Rozpad a budování státu: případová studie Iráku*. In Slabé státy. Selhání, rozpad a obnova státnosti. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 123- 142. ISBN:978-80- 7380- 069- 7
- HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3.
- HOLMAN, Robert. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-7179-380-9.
- JÍLEK, Josef. *Finance v globální ekonomice*. Praha: Grada, 2013. Finanční trhy a instituce. ISBN 978-80-247-3893-2.
- JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-4385-1.
- KLEIN, Naomi. *The shock doctrine: the rise of disaster capitalism*. New York: Metropolitan Books/Henry Holt, 2007. ISBN 0805079831.
- KOLEJKA, Josef. „*Národnostní princip“ a internacionalismus: 1789- 1860: vznik marxistické teorie a národní otázky a zahraniční politiky*. Brno. Univerzita J. E. Purkyně 1984. Spisy Univerzity J. E. Purkyně v Brně. Filozofická fakulta
- KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-168-7.
- MACFARLANE, S. Neil. a Yuen Foong KHONG. *Human security and the UN: a critical history*. Bloomington: Indiana University Press, c2006. United Nations intellectual history project (Series). ISBN 9780253218391.
- MCSWEENEY, Bill. *Security, identity and interests: a sociology of international relations*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, xi, 239 s. Cambridge studies in international relations, 69. ISBN 0521661773

- MEARSHEIMER, John J a Kenneth W THOMPSON. *The tragedy of Great Power politics: the struggle for power and peace*. 6th ed. New York: Norton, c2001, xvi, 555 s. ISBN 03-930-2025-8.
- NEUMANN, Peter R. *Die neuen Dschihadisten: IS, Europa und die nächste Welle des Terrorismus*. Berlin: Econ, 2015. ISBN 3430202035.
- PFIFFNER, James P. *The modern presidency*. 6th ed. Boston, MA: Wadsworth Cengage Learning, c2011. ISBN 0495802778
- PONÍŽILOVÁ, Martina. *Sýrie*. In *Současný Blízký východ: politický, ekonomický a sociální vývoj od druhé světové války do současnosti*. Brno : Barrister & Principal, 2011, s. 105-117. ISBN: 978-80-87474-45-7
- RADĚJ, Tomáš. *Irácké povstání v letech 2003-2009: strategie, taktika a ideologie islámských radikálních a nacionalistických uskupení*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010. ISBN 978-80-86506-91-3.
- RIEGL, Martin. *Proměny politické mapy po roce 1945*. Praha: Grada, 2013. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-4111-6.
- ROTBERG, Robert I. *Battling terrorism in the Horn of Africa*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, c2005. ISBN 0815775717
- ROMM, Joseph J. *Defining national security: the nonmilitary aspects*. Vyd. 1. New York: Council on Foreign Relations Press, c1993, ix, 122 p. ISBN 08-760-9135-4.
- ROTBERG, Robert I. *When states fail: causes and consequences*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2003. ISBN 978-1-4008-3579-9.
- SHANAÁH, Šádí. *Islámská zima nebo soumrak islamistů?* BERÁNEK,
- SMITH, Adam. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Nové přeprac. vyd. opatřené margináliemi. Přeložil Vladimír IRGL. Praha: Liberální institut, 2001. ISBN 80-86389-15-4.
- Ondřej. *Arabské revoluce: demokratické výzvy, politický islám a geopolitické dopady*. Praha: Academia, 2013, s. 87-113. XXI. století. ISBN 978-80-200-2298-1.
- ŠANC, David. *Blízký východ jako politiko-geografický region*. In *Současný Blízký východ: Politický, ekonomický a sociální vývoj od druhé světové války po současnost*. Brno. Barrister a Principal, 2011, s. 9-22. ISBN: 978- 80-87474-45-7
- SMOLÍK, Josef. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5131-3
- TUREČEK, Břetislav. *Blízký východ nad propastí: cesta od orientálních diktatur ke svobodě a zase zpátky*. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5558-3.

- WAISOVÁ, Šárka. *Bezpečnost: vývoj a proměny konceptu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, 159 s. Politologické učebnice. ISBN 80-86898-21-0.
- WAISOVÁ, Šárka. *Slabé státy: selhání, rozpad a obnova státnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-069-7.
- WALT, Stephen M. *The origins of alliances*. Ithaca: Cornell University Press, 1987. Cornell studies in security affairs. ISBN 0-8014-9418-4.
- WALTZ, Kenneth N. *Theory of international politics*. Reading, Mass.: Addison-Wesley Pub. Co., c1979, 251 p. ISBN 0201083493
- WEISS, Michael a Hassan HASSAN. *Islámský stát: uvnitř armády teroru*. Přeložil Jiří BERKA. Brno: CPress, 2015. ISBN 978-80-264-0883-3.
- WOLFERS, Arnold. *Discord and collaboration: essays on international politics*. 5th print. Baltimore: <>Johns Hopkins Press, 1979. ISBN 0-8018-0691-7.

Elektronické zdroje:

- ABBAS, Mushreq. *The false 'Awakening' model to deal with ISIS in Iraq*. [online]. 2014 [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2014/07/iraq-separating-sunni-armed-militants-isis-difficulties.html>
- ABBOUD, Samer a Ferdinand ARSLANIAN. *Syria's economy and the transition paradigm*. Fife, Scotland: University of St. Andrews Centre for Syrian Studies, 2009. ISBN 9780955968709. Dostupné z: <https://ojs.st-andrews.ac.uk/index.php/syria/article/view/713>
- ABBOUD, Samer. The Transition Paradigm and the Case of Syria. In: R. Hinnesbusch, ed. *Syria's Economy and the Transition Paradigm*. 2009. Scotland: University of St Andrews Centre for Syrian Studies, s. 3-32. [online]. 2014 [cit. 2016-10-22]. Dostupné z: <https://ojs.st-andrews.ac.uk>
- ADAMS, Simon. *Failure to Protect: Syria and the UN Security Council* [online]. 2015 [cit. 2016-10-22]. Global Centre for the Responsibility to Protect Occasional Paper Series No. 5.
- ADNAN, S. Beyond the Islamic State: Iraq's Sunni Insurgency. In: *Middle East security Report 24*. Washington, D.C. , Institute for the Study of War. Retrieved [online]. 2014 [cit. 2016-09-22] Dostupné z : <http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Sunni%20Insurgency%20in%20Iraq.pdf>

- AMER, Adnan Abu. *Meshaal: Hamas' West Bank resistance will continue* [online]. Al Monitoring, 2014 [cit. 2016-11-10]. Dostupné z: <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/12/khaled-meshaal-exclusive.html>
- ANNAN, Kofi. *We the Peoples: The role of the United Nations in the 21st Century*. [online]. 2000. [cit. 2016-10-22]. OSN. New York: Dostupné online: http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/We_The_Peoples.pdf
- BAR, Shmuel. Problematika Islámského státu. *Think-tank Evropské hodnoty* [online]. 2015, , 1-15 [cit. 2016-12-22]. Dostupné z: <http://www.evropskehodnoty.cz/wp-content/uploads/2015/11/Problematika-Isl%C3%A1msk%C3%A9ho-st%C3%A1tu.pdf>
- BEAUCHAMP, Zack. *How the US, its allies, and its enemies all made ISIS possible*. Vox [online] 2004. [cit. 2016-11-19]. Dostupné z: <http://www.vox.com/2014/8/25/6065529/isis-rise>.
- BLAŽEK, Jiří. Teorie regionálního vývoje: je na obzoru nové paradigma či jde o pohyb v kruhu? In: *Geografie-Sborník ČGS. Č. 3/1999*, s. 141-159. [cit. 2016-12-17]. Dostupné z: <http://web.natur.cuni.cz/ksgrrek/socgeo/people/blazek.html>
- BUSINESSINFO. *Souhrnná teritoriální informace Iráku* [online]. Zastupitelský úřad ČR v Bagdádu (Irák), 2015 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/882454/STI_Irak.pdf
- BUSINESSINFO. *Souhrnná teritoriální informace Sýrie* [online]. Zastupitelský úřad ČR v Damašku (Sýrie), 2015 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme/syrie.html>
- BUSINESSINFO. *Souhrnná teritoriální informace Sýrie* [online]. Zastupitelský úřad ČR v Damašku (Sýrie), 2016 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme/syrie.html>
- BUZAN, BARRY a ANA GONZALEZ-PELAEZ. 'International community' after Iraq. *International Affairs* [online]. 2005, **81**(1), 31-52 [cit. 2016-12-19]. DOI: 10.1111/j.1468-2346.2005.00437.x. ISSN 0020-5850. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1468-2346.2005.00437.x>
- BYMAN, Daniel L. a Jeremy SHAPIRO. Be Afraid. Be A Little Afraid: The Threat of Terrorism from Western Foreign Fighters in Syria and Iraq. *Brookings* [online]. 2015

- [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <https://www.brookings.edu/research/be-afraid-be-a-little-afraid-the-threat-of-terrorism-from-western-foreign-fighters-in-syria-and-iraq/>
- Fearon, James D. *Fighting rather than Bargaining* [online]. Department of Political Science Stanford University, 2007, , 1-34 [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: <http://pages.ucsd.edu/~bslantchev/courses/pdf/fearon-fighting-rather-than-bargaining.pdf>
  - GUZZINI, S. The Enduring Dilemmas of Realism in International Relations. *European Journal of International Relations* [online]. 2004, **10**(4), 533-568 [cit. 2016-11-17]. DOI: 10.1177/1354066104047848. ISSN 1354-0661. Dostupné z: <http://ejt.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1354066104047848>
  - CHAUVET, Lisa, Paul COLLIER a Anke HOEFFLER. *Fragile states: Causes, Costs, and Responses : A study prepared by the World Institute for Development Economics Research of the United Nations University (UNU-WIDER)* [online]. New York: Oxford University Press, 2011 [cit. 2016-12-19]. ISBN 978-0-19-969315-3. Dostupné z: <https://www.econbiz.de/Record/the-cost-of-failing-states-and-the-limits-to-sovereignty-chauvet-lisa/10009372839>
  - KALDOR, Mary. The idea of global civil society. *International Affairs*[online]. 2003, **79**(3), 583-593 [cit. 2016-12-18]. DOI: 10.1111/1468-2346.00324. ISSN 0020-5850. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/1468-2346.00324>
  - KARLAS, JAN. Liberalismus a velké teorie mezinárodních vztahů. *Mezinárodní vztahy* [online]. 2004, **39**(2), 5-19 [cit. 2016-12-17]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/112>
  - KATZMAN, Kenneth. Iraq: Politics, Security, and U.S. Policy. [online]. 2015 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RS21968.pdf>
  - KEOHANE, Robert O. a Joseph S. NYE. Power and Interdependence Revisited. *International Organization*[online]. 1987, **41**(4), 725-753 [cit. 2016-12-17]. Dostupné z: http://www.ri.ie.ufrj.br/intranet/arquivos/power_and_interdependece.pdf
  - KHALAF, Rana, 2009. The Development Paradox: The Case of Reform and Social Market Economy (2006-2010) in Syria. London: Unpublished University College London Thesis.
  - KHALAF, Rana, 2013. Syria: Social Protection as Development?, Beirut: Unpublished background document for the United Nations Economic and Social Commission for Western Asia (UN-ESCWA).

- KHALAF, Rana, Oula RAMADAN, a Friederike STOLLEIS. Activism in Difficult Times Civil Society Groups in Syria 2011 - 2014. *Badael Project and Friedrich-Ebert-Stiftung* [online]. Lebanon, , 1-62 [cit. 2016-12-22]. Dostupné z: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/beirut/11162.pdf>.
- KOLSTO, P. The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States. *Journal of Peace Research* [online]. 2006, **43**(6), 723-740 [cit. 2016-12-19]. DOI: 10.1177/0022343306068102. ISSN 0022-3433. Dostupné z: http://www.colorado.edu/geography/class_homepages/geog_4712_f07/quasi_states.pdf
- KOVAŘÍK, Jan. *Základy marxisticko-leninské becné teorie státu a práva*. Praha: Svoboda, 1982. Dostupné z: <http://kramerius.mzk.cz/search/handle/uuid:03c4c900-8909-11e5-ac67-005056827e51>
- KRAUS, Josef. Islamic State: Conflict Actors, their Participation, Motives and Goals. *Vojenské rozhledy* [online]. 2015, **24**(2), 20-36 [cit. 2016-12-22]. DOI: 10.3849/1210-3292.24.2015.02.020-036. ISSN 12103292. Dostupné z: <http://vojenskerozhledy.cz/en/kategorie/islamsky-stat-akteri-konfliktu-jejich-participace-motivy-a-cile>
- LANDIS, Joshua. The Syrian Uprising of 2011: Why the Asad Regime Is Likely to Survive to 2013. In: *Middle East Policy*. XIX., 2012, s. 72-84. 1. DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1475-4967.2012.00524.x>
- LASARTE, PATRICIA. THE EVOLUTION OF THE CONCEPT OF SECURITY. *IEEE Framework Document*[online]. Spanish Institute of Strategic Studies., 2011, **2011**(5), 1-9 [cit. 2016-12-17]. Dostupné z: http://www.ieee.es/en/Galerias/fichero/docs_marco/2011/DIEEEM05-2011_EvolutionConceptSecurity_ENGLISH.pdf
- LAUB, Zachary. *The Islamic State* [online]. 4811 [cit. 2016-12-22]. Dostupné z: <http://www.cfr.org/iraq/islamic-state/p14811>
- LENIN, Vladimir Il'ich a Henry M. CHRISTMAN. *Essential works of Lenin: "What is to be done?" and other writings*. New York: Dover Publications, 1966. ISBN 0486253333.
- MACGINTY, Roger. Hybrid Peace : How does hybrid peace come about? *A Liberal Peace?: The problems and practices of peacebuilding*. [online]. 2011, , 209--225 [cit. 2016-12-18]. Dostupné z:

[https://www.research.manchester.ac.uk/portal/en/publications/hybrid-peace\(261546fa-ac86-4f8f-9f40-2801e762a6b4\).html](https://www.research.manchester.ac.uk/portal/en/publications/hybrid-peace(261546fa-ac86-4f8f-9f40-2801e762a6b4).html)

- MORAVCSIK, Andrew. Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies* [online]. 1993, **31**(4), 473-524 [cit. 2016-12-17]. Dostupné z: <http://www.princeton.edu/~amoravcs/library/preferences.pdf>
- MORAVCSIK, Andrew. Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. *International Organization* [online]. 1997, **51**(4), 513–53 [cit. 2016-12-17]. Dostupné z: <http://www.princeton.edu/~amoravcs/library/preferences.pdf>
- MORGENTHAU, Hans J a Kenneth W THOMPSON. Politics among nations: the struggle for power and peace. 6th ed. New York: Distributed by Random House, c1985, xiv, 688 p. ISBN 03-943-3564-3.
- NEUMANN, Peter R., Joseph A. CARTER a Shiraz MAHER. #Greenbirds: *Measuring Importance and Influence in Syrian Foreign Fighter Networks* [online]. London, United Kingdom, 2014 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://icsr.info/wp-content/uploads/2014/04/ICSR-Report-Greenbirds-Measuring-Importance-and-Influence-in-Syrian-Foreign-Fighter-Networks.pdf>. Report. The international centre for the study of radicalisation and political violence.
- PHILLIPS, David L. *Research Paper: ISIS-Turkey Links* [online]. COLUMBIA UNIVERSITY, 2014 [cit. 2016-12-22]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/david-l-phillips/research-paper-isis-turke_b_6128950.html
- POULIGNY, B. Civil Society and Post-Conflict Peacebuilding: Ambiguities of International Programmes Aimed at Building 'New' Societies. *Security Dialogue* [online]. 2005, **36**(4), 495-510 [cit. 2016-12-22]. DOI: 10.1177/0967010605060448. ISSN 0967-0106. Dostupné z: <http://sdi.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0967010605060448>
- RELIEFWEB. *UK support in Syria and the region - 18 June 2013* [online]. 2013 [cit. 2016-12-22]. Dostupné z: <http://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/uk-support-syria-and-region-18-june-2013>
- REMEŠOVÁ, Olga. O státech nestátech: Klasifikace slabé státnosti. In: *Global Politics* [online]. 2014 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/o-statech-nestatech-klasifikace-slabe-statnosti>

- SOUERS, Sidney W. Policy Formulation for National Security. *The American Political Science Review*[online]. Spanish Institute of Strategic Studies., 1949, **43**(3), 534-543 [cit. 2016-12-17]. Dostupné z: <http://informationcollective.org/wp-content/uploads/2013/07/194906-APSR-433-Souers-NSC.pdf>
- SØRENSEN, Georg. Stát a mezinárodní vztahy. Vyd. 1. Překlad Ladislav Cabada. Praha: Portál, 2005, 237 s. ISBN 80-717-8910-0
- SYRIAN CENTRE FOR POLICY RESEARCH (SCPR). *Syria War on Development: socioeconomic monitoring report of Syria second quarterly report (April – June 2013)* [online]. 2013 [cit. 2016-10-22]. Dostupné z: file:///C:/Users/Mark%C3%A9tka/Downloads/SCPR_War_on_Development_2013_EN.pdf
- ŠMÍD, Tomáš a Vladimír VAŘURA. Teoretické vymezení a konceptualizace fenoménu slabých a selhávajících států. *Mezinárodní vztahy*. 2009, vol. 44, no. 2, s. 44-64.[cit. 2016-12-18]. ISSN: 0323-1844. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/323.%20ISSN%200323-1844>
- RICHMOND, Oliver P. *The Transformation of Peace* [online]. 2005, , 1-21 [cit. 2016-12-18]. Dostupné z: http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/41284033/Introduction.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAJ56TQJRTWSMTNPEA&Expires=1482100563&Signature=CBUXont6H7wmc5Ei%2BpPnQUxi3M4%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DMediating_in_Cyprus_the_Cypriot_community.pdf
- The National Security Strategy of the United States of America. In: *U.S. Department of state* [online]. Washington: The White House Washington, 2002 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>
- US. 2002. National Security Strategy of the United States of America. 2002. Online text (<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-020920.pdf>).
- THOMAS, Caroline. *In search of security: the Third World in international relations*. Reprinted. Brighton [u.a.]: Wheatsheaf [u.a.], 1987. ISBN 9780745003948.
- TUCKER, Colin. The Islamic State Origins, Goals, and Future Implications. *Eurasia center* [online]. 2014, , 1-10 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: https://eurasiacenter.org/publications/ISIS_Briefing_Colin_Tucker.pdf

- UK support in Syria and the region - 18 June 2013. *Relief Web* [online]. 2013 [cit. 2016-12-22]. Dostupný z: <http://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/uk-support-syria-and-region-18-june-2013>
- Waltz, Kenneth N. Realist Thought and Neorealist Theory. *Journal of International Affairs*, 1990: Vol. 44, No. 1, s. 21–37, Dostupný z: <http://classes.maxwell.syr.edu/PSC783/Waltz44.pdf>
- Will Syrian No-Fly Zone Trigger U.S. Conflict With Russia? *Rasmussen* [online]. 2015 [cit. 2016-12-22]. Dostupný z: http://www.reports.com/public_content/politics/current_events/israel_the_middle_east/will_syrian_no_fly_zone_trigger_u_s_conflict_with_russia
- YAZIGI, Jihad. *SYRIA'S WAR ECONOMY* [online]. In: . European Council on Foreign Relations (ECFR), 2014, s. 1-8 [cit. 2016-12-22]. Dostupný z: http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR97_SYRIA_BRIEF_AW.pdf
- ZAPFE, Martin. The US Campaign against the “Islamic State”. *CSS Analyses in Security Policy* [online]. 2014, (165), 1-4 [cit. 2016-12-22]. Dostupný z: <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse165-EN.pdf>
- ZEHORAI, Itai. The World's 10 Richest Terrorist Organizations. In: *Forbes International* [online]. Dec 12, 2014 [cit. 2016-11-20]. Dostupný z: <http://www.forbes.com/sites/forbesinternational/2014/12/12/the-worlds-10-richest-terroristorganizations/>
- ZELIN, Aaron Y. *The War between ISIS and al-Qaeda for Supremacy of the Global Jihadist Movement*[online], 2014. , 1-11 [cit. 2016-12-19]. Dostupný z: http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/ResearchNote_20_Zelin.pdf
- ZOELLICK, Robert B. Fragile States: Securing Development. *Survival: Global Politics and Strategy* December 2008–January 2009 [online]. 2008, 6(50), 67-84 [cit. 2016-12-21]. Dostupný z: <https://www.iiss.org/en/publications/survival/sections/2008-4e2e/survival--global-politics-and-strategy-december-2008-january-2009-27d4/50-6-07-zoellick-b629>

Přílohy:

Tabulka 1: Indikátory slabé státnosti

Indikátory slabé státnosti				
Indexy	Failed state index	Konceptuální mapa	State Fragility index	CAST (the conflict Assessment System tool)
Sociální indikátory	Demografický tlak (tlak na přístupu k potravinám, hraniční spory, vlastnictví půdy, kontrola významných historických, náboženských památek)	Velký počet uprchlíků, nedostatek potravin, pitné vody, choroby, spory o půdy	Skupiny hledající pomstu nebo pociťující historickou křivdu Skupiny perzekuovaných státem	Chronický a dlouhodobý odchod obyvatel
Ekonomické indikátory	Nerovný ekonomický rozvoj jednotlivých skupin, úroveň vzdělání, úmrtnost novorozenců, úroveň chudoby ve vztahu k příslušnosti k určité skupině	Velký ekonomický úpadek (pokles HDP, zadlužení, dětská úmrtnost, míra chudoby, bankrot, náhlý pokles cen komodit, zahraničních investic, příjmu z mezinárodního obchodu		

Zpracování: vlastní, zdroj: Riegel (2013)

Tabulka 2: Teorie regionálního rozvoje

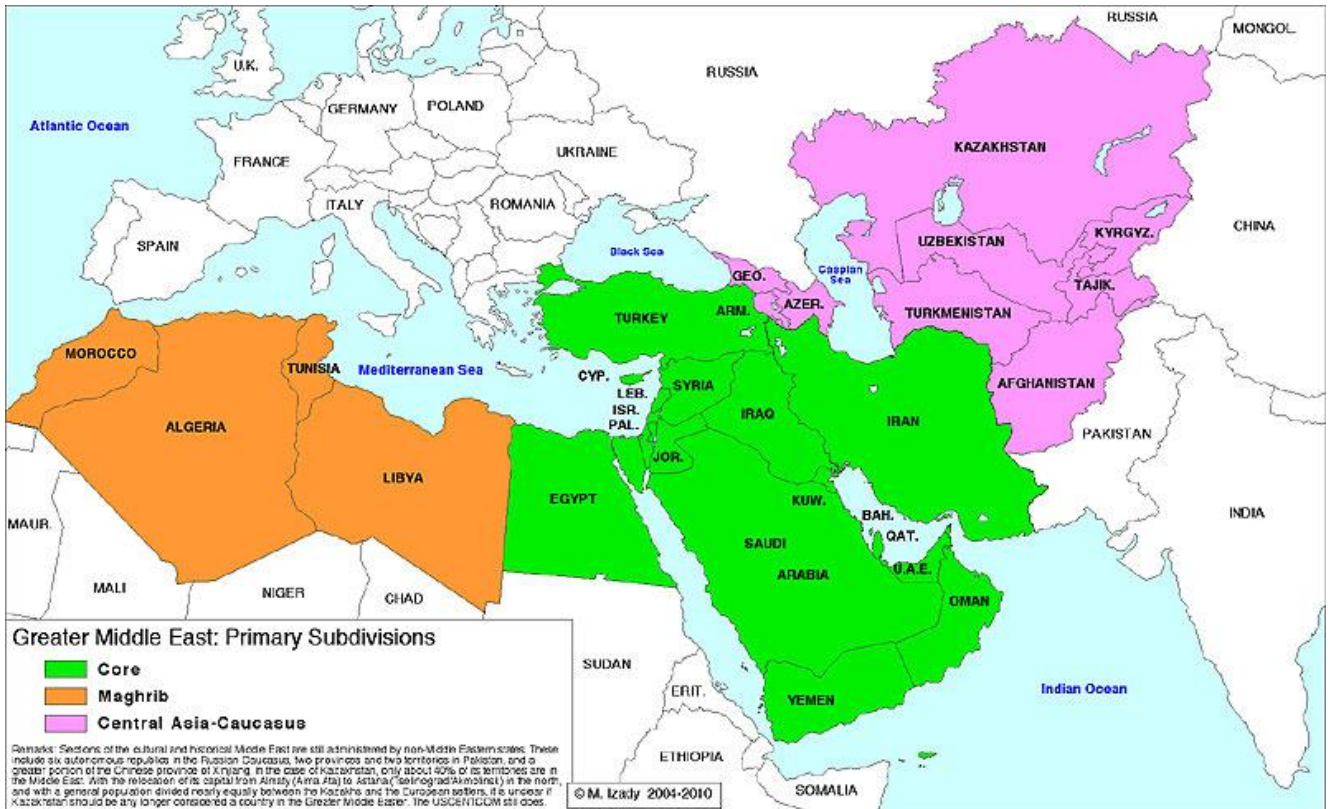
Neoklasické teorie regionálního rozvoje	
Název teorie	Základní myšlenka
Teorie komparativních výhod	Každý stát se specializuje na produkci a export komodity, kterou je schopný vyrobit levněji.
Jednosektorový model	Příčiny rozdílů mezi regiony – rozdílná tempa růstu kapitálu, pracovní síly, technického pokroku.
Dvousektorový model	Existence více sektorů v ekonomice. Možnost obchodování mezi regiony. Dosahování komparativní výhody.
Růstové účetnictví	Růst regionů byl způsoben (kromě fiskální a monetární politiky) změnou produktivity práce.
Teorie závislosti na zvolené cestě	Náhodné jevy mohou mít dlouhý kumulativní účinek na organizaci prostoru a tím na úspěšnost regionu.
Nová ekonomická geografie	Pro rozvoj regionů je důležitý technologický rozvoj, úspory z rozsahu, aglomerační úspory. Více rovnovážných stavů regionálního rozvoje.
Nová teorie růstu	Konvergenční teorie. Rozvoj regionů ovlivňuje aktivita jednotlivců
Koncepce úspor v ekonomice	Význam úspor v regionálním rozvoji.
Teorie regionálního rozvoje v keynesiánském období	

Sektorová teorie růstu	3 hlavní sektoy ekonomiky – primární, sekundární, terciální. Růst probíhá ve směru od prvního ke třetímu.
Teorie exportní základny	Úspěch rozvoje regionu závisí na schopnosti vytvořit úspěšnou exportní komoditu.
Teorie růstových polů	K růstu nedochází ve všech místech současně. Změřit se na hnací oblast, která vyvolá impuls k dalšímu rozvoji.
Obecná teorie polarizovaného rozvoje	Zavedl pojem jádro – periferie. Nerovnoměrné rozložení moci a bohatství ve společnosti, motorem změn v regionálním rozvoji jsou změny vztahů autorit a podřízených.
Teorie nerovnoměrného rozvoje	Úkolem není nalézt optimální kombinaci stávajících zdrojů, ale nalézt zdroje skryté, špatně fungující a napravit je.
Harrod- Domarův růstový model	Výrazná tendence ekonomiky k nerovnoměrnému rozvoji. Příčinou je dvoj efekt investice – kapacitotvorný, důchodotvorný.
Teorie komulovaných příčin	Změna vyvolá další změnu, která ji umocní
Institucionální teorie regionálního rozvoje	
Teorie výrobních okrsků	Úspěch regionu = kvalitní sociální, kulturní, institucionální struktury.
Flexibilní specializace	Vertikální desintegrace výroby a ústup od masové výroby k malosériové s důrazem na vysokou flexobilizu výrobních procesů.
Teorie učících se regionů	Hlavní mechanismy tvorby regionálních rozdílů sou vedomosti, schopnost učit se, klima napomáhající inovacím
Kriticko- realistické teorie regionálního rozvoje	

Teorie územních dělů práce	Využívání rozdílů mezi regiony podnikatelskými subjekty za účelem maximalizace jejich zisku.
„Locality debate“	Rozdílny mezi lokalitami jsou dány odlišným stupněm aktivity místních aktérů
Marxistické a strukturalistické teorie	
Teorie mezoekonomiky	Neplatí neoklasické předpoklady o dokonalé konkurenci, neboť stále větší roli v ekonomice hrají velké firmy v oligopolním postavení.
„Houpačková“ teorie nerovnoměrného vývoje	Nerovnoměrný vývoj je způsoben nerovnými společenskými vztahy
„Třetí úroveň“ teorie krize	Střídání nadakumulace a znehodnocení kapitálův místě a čase. Rozpor mezi mobilním a nembilním kapitálem.
Teorie závislosti	Jádro světové ekonomiky využívá ve svůj prospěch slabost států periferie
Teorie nerovné směny	Ceny zboží jsou určeny výší mezd, nikoli naopak.
Teorie výrobních – ziskových cyklů	Přesuny výroby mezi regiony podle fáze zralosti výrobku.
Regulační teorie	Rolí státu je vytvořit sociálně spravedlivou a ekonomicky udržitelnou regulaci, která odpovídá danému režimu akumulace

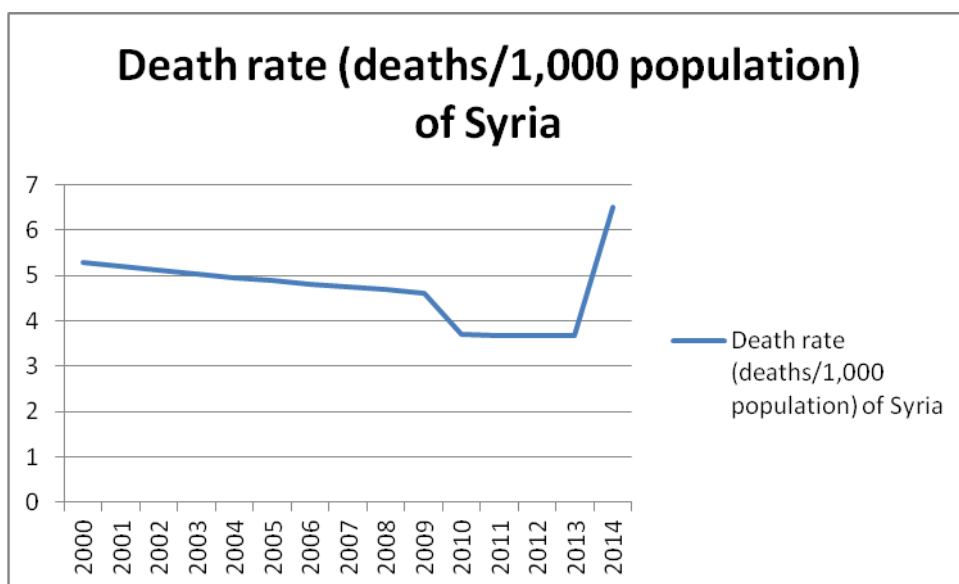
Zpracování: vlastní, zdroj: Informace z kurzu Teorie Regionálního rozvoje na FRRMS Mendelu.

Obrázek 1: Mapa vymezení Blízkého východu

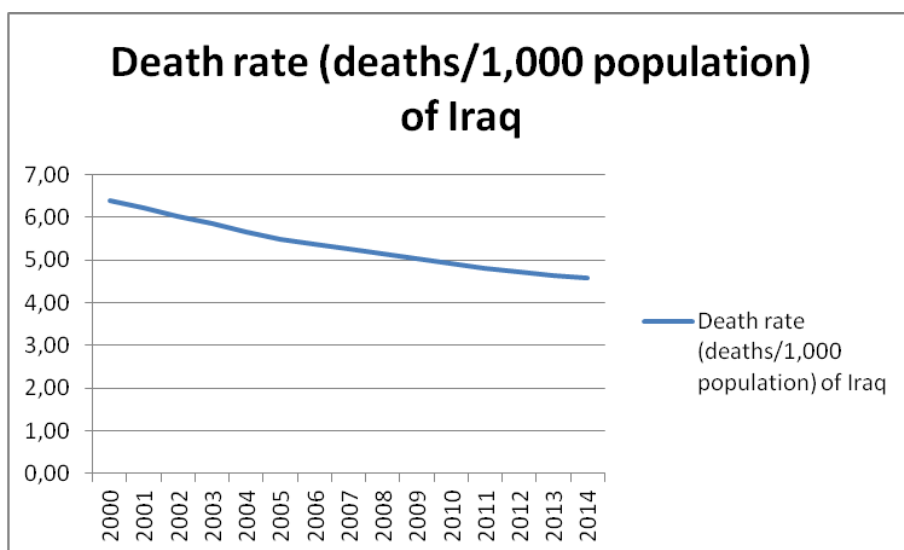
Zdroj: <http://aangirfan.blogspot.cz/2011/02/mubarak-opposed-usas-greater-middle.html>

Graf 1: Míra úmrtnosti Sýrie

Zpracování: vlastní, zdroj: <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=sy&v=26>

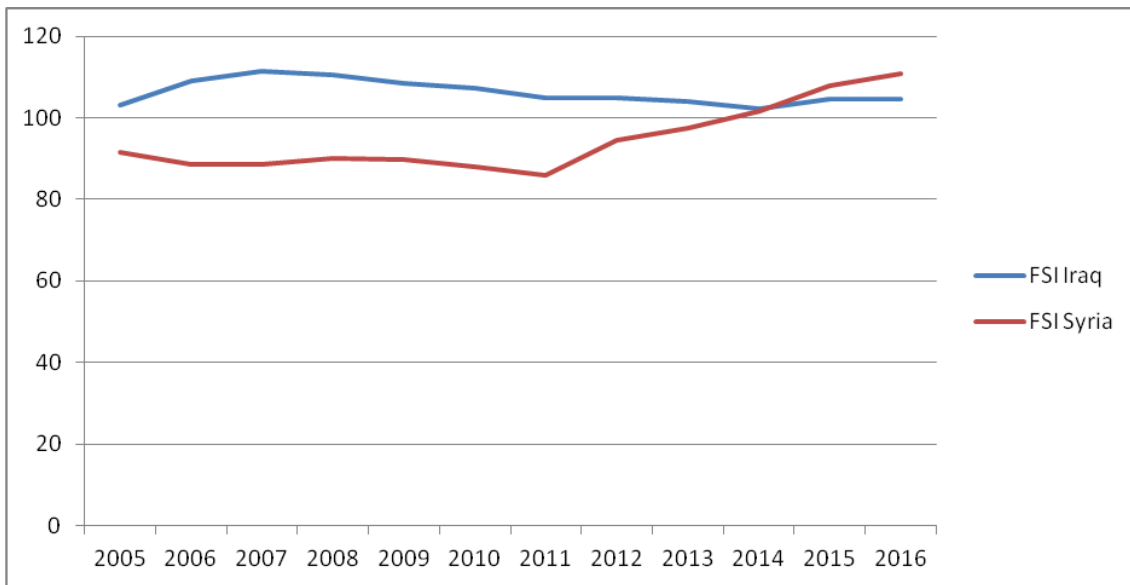
Graf 2: Míra úmrtnosti Irák

Zpracování: vlastní, zdroj: <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=26&c=iz&l=en>

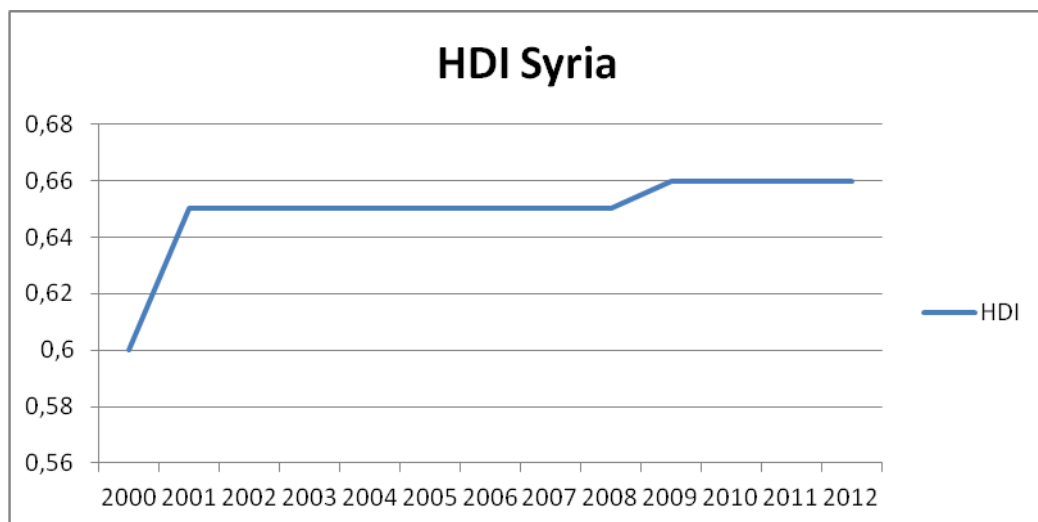

Graf 3: Index zhroucení státu- Sýrie, Irák

Zpracování: vlastní, zdroj: <http://fsi.fundforpeace.org/>

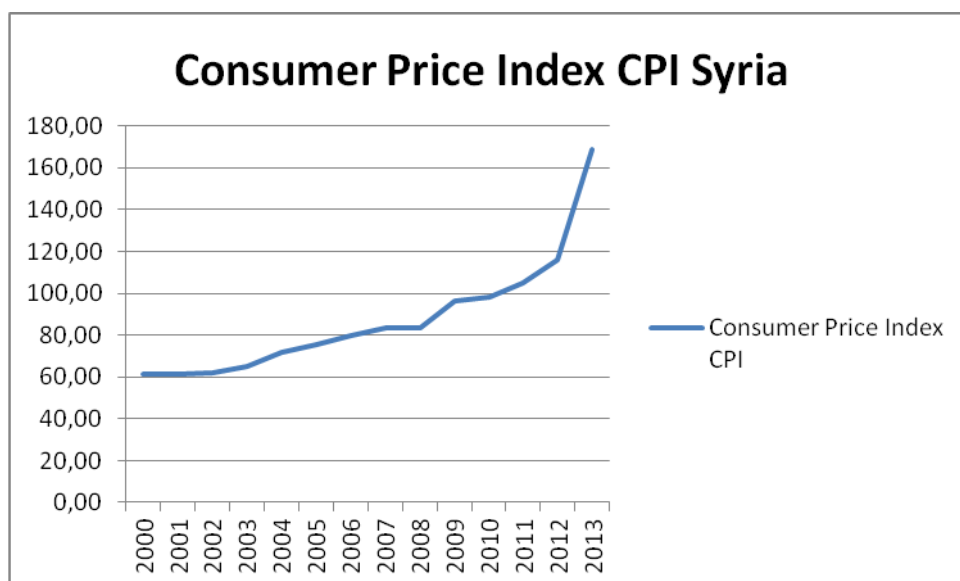
Graf 4: Index lidského rozvoje Sýrie

Zpracování: vlastní, zdroj: <http://www.indexmundi.com/syria/>

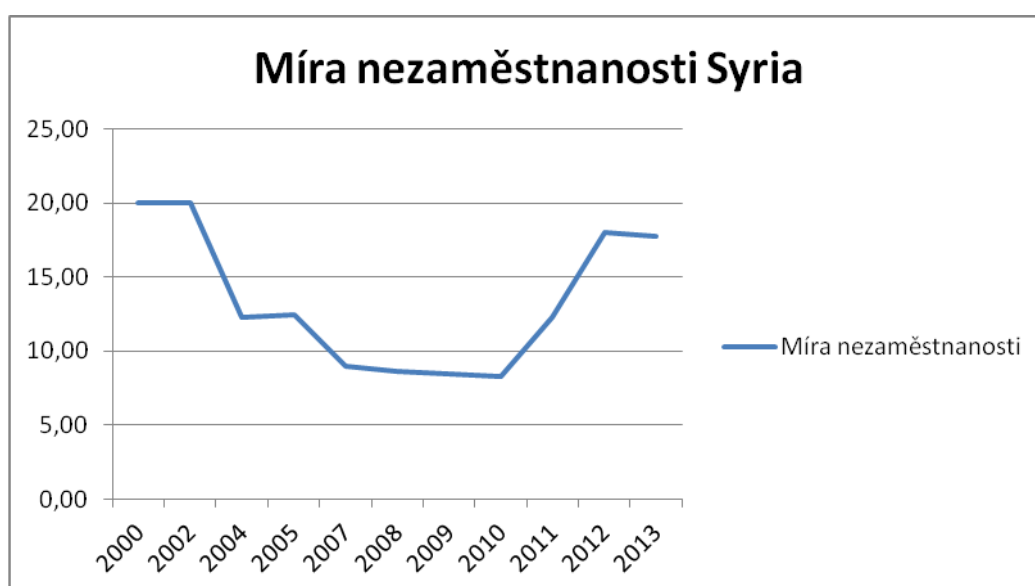
kého

Graf 5: Index spotřebitelských cen Sýrie

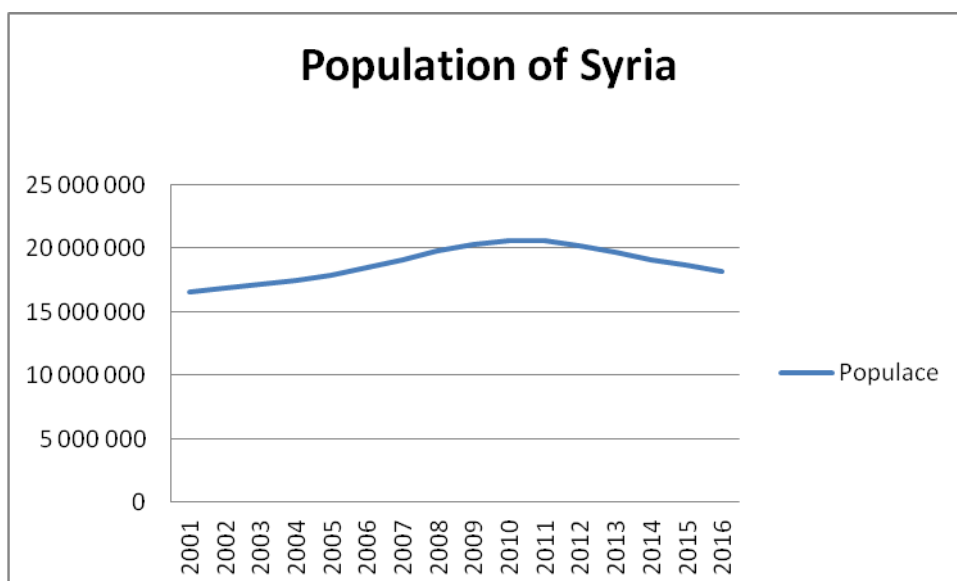
Zpracování: vlastní, zdroj: <http://www.tradingeconomics.com/syria/consumer-price-index-cpi>

Graf 6: Míra nezaměstnanosti Sýrie

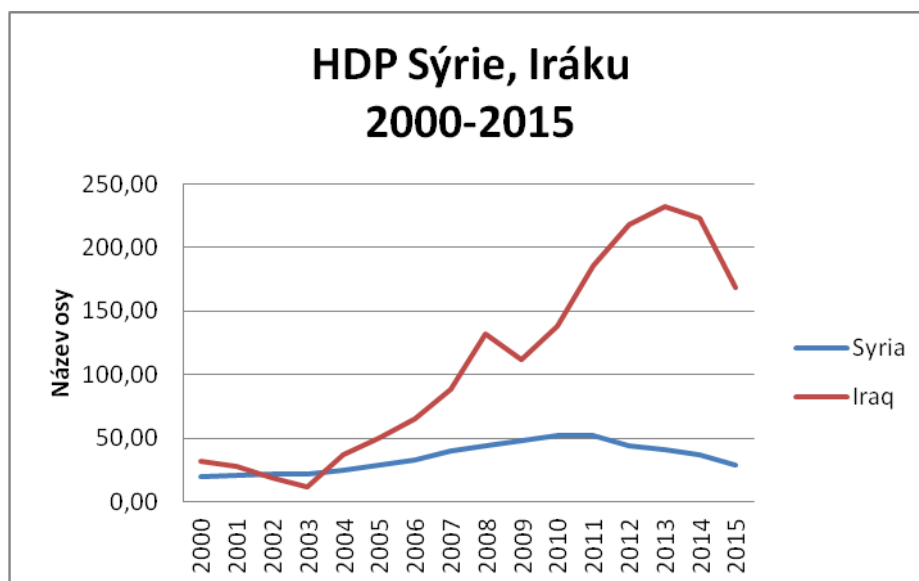
Zpracování: vlastní, zdroj: <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=sy&v=74>

Graf 7: Počet obyvatel v Sýrii

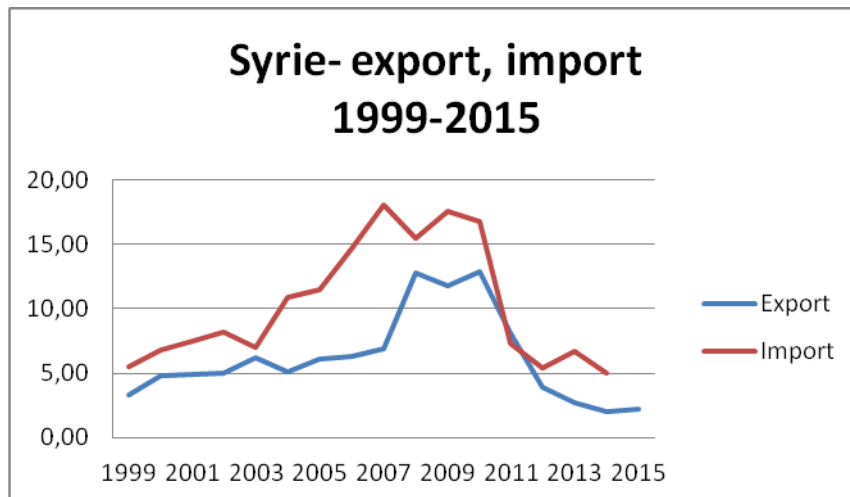
Zpracování: vlastní, zdroj: <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=21&c=sy&l=en>

Graf 8: Hrubý domácí produkt (HDP) Sýrie a Iráku

Zpracování: vlastní, zdroj: <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=65&c=sy&l=en>
<http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=65&c=iz&l=en>

Graf 9: Vývoz a dovoz Sýrie

Zpracování: vlastní, zdroj: <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=85&c=sy&l=en>